DET OLDNORSKE VERBUM,

OPLYST

VED SAMMENLIGNING MED

SANSKRIT

OG ANDRE SPROG AF SAMME ÆT.

Af

C. A. Holmboe,
Professor i de østerlandske Sprog ved Norges Universitet.

Ledsager Forelæsnings-Catalogen for 1ste Halvaar 1848.

CHRISTIANIA.
Trykt i *P. T. Mallings* Bogtrykkeri.
1848.

DET OLDNORSKE VERBUM,

OPLYST

VED SAMMENLIGNING MED

SANSKRIT

OG ANDRE SPROG AF SAMME ÆT.

Af

C. A. Holmboe,
Professor i de østerlandske Sprog ved Norges Universitet.

Ledsager Forelæsnings-Catalogen for 1ste Halvaar 1848.

CHRISTIANIA.
Trykt i *P. T. Mallings* Bogtrykkeri.
1848.

FORORD.

Da jeg for halvandet Aar siden udgav min Afhandling „Sanskrit og Oldnorsk", var det min Hovedhensigt at henlede mine Landsmænds og nærmest mine yngre Medstuderendes Opmærksomhed paa det nære Slægtskab mellem de to Sprog og paa den deraf flydende Vigtighed af Sanskritsprogets Studium for et fuldstændigt Kjendskab til vort eget. Til denne Hensigts Opnaaelse troede jeg hellere at burde vælge en Masse af slaaende Exempler inden enkelte Begrebssphærer end en mere dybtgaaende Sammenligning i enkelt Retning. Nærværende Afhandling har ikke alene den Hensigt end yderligere at begrunde Slægtskabet, men fornemmelig den at lede til en rigtig Anskuelse af adskillige blandt de Former, hvorunder Verbet fremtræder i vort Oldsprog og tildeels endnu i vort nyere Tale- og Skriftsprog. Uagtet man medrette sætter stor Priis paa vort Oldsprog som Grundvold for Studiet af det nyere, nödes man nemlig dog til at erkjende, at det selv i den ældste Skikkelse, hvori det ligger for os, allerede har tabt meget af sin oprindelige fuldkomnere Dannelse, hvorom vi ved Sammenligninger og Analogier kunne danne os en Forestilling. Saavel Conjugationen som især Declinationen har mistet en Deel af sine charakteristiske Former, og flere Ords Skrivemaade viser sig forandret; men, ligesom Reminiscentser fra Ungdommen ofte med en forunderlig Klarhed fremstille sig for Oldingen, saaledes sees ogsaa Sprogene undertiden igjen at optage forlængst forsömte Former, som det synes uden tydelig Bevidsthed om, at de forhen have været i Brug. Det er saaledes et paafaldende Phænomen, at vort nyere Sprog i nogle Enkeltheder tydeligen slutter sig nærmere til Kilden end det Oldnorske, som det optræder i

Literaturen, hvilket dog i alt Væsentligt ligger de gamle Frændesprog, Sanskrit og Zend, langt nærmere. Medens vi i Oldnorsk finde kinn, granni, tönn, *skrive vi nu* Kind, Grande, Tand, *og, at dette er den ældre Form, kan sluttes af de tilsvarende Ord i Sanskrit:* गण्ड, *gaṇḍa, eller* कन्दल, *kandala,* et Kind, गन्ध, *ganďa,* en Naboe, *og* दन्त, *danta,* en Tand, *i hvilket sidste Ord ogsaa andre beslægtede Sprog have* t *efter* n, *som* ὀδοὺς, ὀδόντος, dens, dentis. *Ligesaa for de oldnorske Ord:* vita, sviti, nu vide, Sved, *ligesom* विद्, *vid,* at vide, स्वेदः, *svedaḱ,* Sved; *for* und *nu* Vunde, *ligesom* वुन्धयाति, *vundajati,* han saarer; *for* brak, *hvad der* vrages, *Sanskrit:* वृज्, *vṛǵ,* at vrage; *for* ardr, en Plov, *nu i Almuesproget:* Ál, (*og* Halaas *eller* Haraas, Plovaas *eller* Plovtræ), *som* हल, hala, en Plov, *o. s. v. Den samme Aand, som har dannet Sproget, viser sig saaledes virksom snart i at före det tilbage, hvor det aberrerer, snart i at anvise det nye Baner. Det förste er dog forholdsviis sjeldent; og, ihvorvel det bör gjöre os varsomme i Bedömmelsen af et Udtryks oprindelige Form, bliver dog Hovedreglen, at den ældre Form ligner Kilden mere end den yngre. Hvor Spörgsmaalet altsaa er om et Sprogs Oprindelse og om dets Formers oprindelige Betydning, ere derfor de ældste Sprog af samme Æt af störst Vigtighed.*

Men, da ingen Literatur er istand til at omfatte et Folks hele Sprogrigdom, vil man hos ethvert beslægtet Sprog kunne hente gavnlige Oplysninger for det enkelte, og det ikke alene fra Literaturen, men ogsaa fra de levende Dialecter, der i Almindelighed vedligeholde sig med ringe Forandring, hvor de ikke paavirkes af andre. I saadan Stilling befinde sig en stor Deel af Folkedialecterne i Dalene langs vore Höifjelde, og her findes en rig Kilde saavel til Supplering som til Oplysning af vort ældre Sprogforraad.

Et saare fortjenstligt Arbeide er derfor den betydelige Samling af Ord og Talemaader, som bruges af Almnen især i Bergens Stift, hvilken Hr. Stiftamtmand Christie ved mangeaarige Bestræbelser har istandbragt, og hvoraf han, paa Anmodning af Collegium academicum, har velvilligen skjænket Universitetsbiblioteket en Afskrift. *

** Denne Samling, som Forfatteren beskedent kalder: Materialier til et norsk Dialectlexicon, bestaaer af henved 18,000 Ord.*

Denne Samling har jeg for en Deel benyttet og kan ikke undlade at anföre nogle Exempler paa Ord deraf, som jeg har gjenfundet i Sanskrit:

bollek, et nyfödt Lam,	वालक, *bâlaka,* an infant;
boss, Stöv, Feieskarn,	वस, *basa,* chaff, dry cowdung;
bydla, sigte eller sælde det fine Meel fra det grove,	विल्, *bil,* to divide, to separate;
bælla, formaae,	वल, *bala,* strong, robust, powerful;
böka, vaske Klæder i stærk Lud,	पच्, *pać,* to boil;
deer, Hannen af Kreaturer,	धीर, *d̓îra,* firm, strong, powerful;
domme, Stöv, især det som dröftes af Korn,	धूम, *d̓ûma,* smoke;
doe, Svogre, som ere gifte med hinandens Söstre,	देव, *deva,* a husbands brother (levir);
dæmme, Pöl, Mögdam,	दम, *dama,* mud, mire;
lydne, Herligheder ved en Gaard,	लीन, *lîna,* clung or adhered to;
pria, trække et Seil sammen i en Hast,	पृ, *pṛ,* to be busy or active; o. s. v.

Disse Exempler, hvis Tal lettelig kunde mangfoldiggjöres, vise tilstrækkeligen, at vort Almuesprog har bevaret en Masse af ældgamle Udtryk, som i flere Henseender fortjene Opmærksomhed. Ligesom Hr. Stiftamtmandens Lexicon saaledes vil kunne yde væsentlige Bidrag for vore Sprogforskere, saaledes imödesees ogsaa med Interesse det Dialectlexicon, hvortil Ivar Aasen*, med Understöttelse af det Kongelige norske Videnskabs-Selskab, har samlet Materialier i de fleste af Norges Landdistrikter.* Og det er ikke blot i lexicalsk Henseende at disse Dialecter ere rigtige, men ogsaa i grammaticalsk: jeg har saaledes i nærværende Afhandling paa mere end eet Sted benyttet Almuens Sprogformer som Stöttepuncter for yttrede Ausknelser. Et rigere Udbytte i denne Retning vil kunne vindes, naar ovennævnte Ivar Aasens Grammatik, der er under Pressen, bliver færdig.*

* *En Pröve heraf er leveret i Selskabets Skrifter i 19de Aarh., 4de Bind 1ste Hefte S. 79 flg.*

Som Aarsag til, at jeg har benyttet forskjellige Sprog til Oversættelse af Sanskrit-Ord, skylder jeg at oplyse, at jeg i de Tilfælde, hvor det kommer an paa Nöiagtighed i Angivelse af Betydningen, har troet det rigtigst at angive denne ligefrem efter Lexica, og som saadanne har jeg meest benyttet Wilson's Dictionary, Westergaards Radices lingvæ Sanscritæ og Bopp's Glossarium Sanscritum; hvor derimod Formen er Hovedsagen, har jeg gjerne givet Oversættelsen paa Norsk; dog har jeg anvendt mere Opmærksomhed paa Indholdet end paa denne mindre vigtige Distinction, hvorfor vel heller ikke fuldkommen Conseqvents er opnaaet.

Hvad Omskrivningssystemet angaaer, har jeg her, som i den forrige Afhandling, anvendt Bopp's, dog med den Tillæmpning til Westergaard's, at jeg har udeladt Accenterne ved Vocalerne e *og* o, *da disse i Sanskrit altid ere lange, og derfor ikke behöve noget Tillægstegn.*

I det jeg nu offentliggjör min Afhandling, maa jeg endelig tilföie, at jeg paa et saa lidet bearbeidet Feldt neppe tör haabe at have undgaaet enhver Feiltagelse; men min Hensigt er naaet, naar mit Arbeide maatte befindes at bringe noget Lys i forhen dunkle Materier og fremkalde yderligere Undersögelser, hvor mine Auskuelser ei maatte ansees tilstrækkeligen begrundede.

VERBALSTAMMER.

Ved Siden af den Masse af Verbalstammer, som i Form falde sammen med Roden, har Oldnorsk ligesaavel som Sanskrit en Mængde, som ere dannede ved et Tillæg i Enden, med den mere eller mindre tydeligt fremtrædende Hensigt at modificere Rodens Betydning. Men allerede i den ældste Form, hvori vore Fædres Sprog ligger for os, viser Bevidstheden om saadan Hensigt sig i flere Henseender fordunklet, og har havt Forvexlinger til Fölge, som ved Sammenligning med Sanskrit lade sig nogenledes opklare *. Vi skulle gjennemgaae dem enkeltviis.

Endelserne *ga, ja, ka.*

Endelserne *ga*, *ja* og *ka* eller rettere *g*, *j* og *k*, betegne deels det reent neutrale Tilstandsbegreb, deels Inchoativer og Passiver deels Causativer eller Factiver. Denne Sammenblanding af saa forskjelligartede Begreber vækker Formodning om, at her forskjellige Former ere forvexlede, eller sammensmeltede, og denne Formodning bliver til Vished, naar vi see, hvorledes de tilsvarende Former i Sanskrit ere holdte ud fra hverandre.

Det er nærmest Bogstavet य, *j*, som i Sanskrit har de samme Functioner, som *g*, *j*, *k*, i Oldnorsk. Den 4de Verbalclasses Særkjende er nemlig Indskydelsen af denne Consonant foran Flexionsendelserne i de saakaldte Specialtempora, og de Verba, som henhöre til denne Classe, ere for en stor Deel Verba neutra, f. Ex. स्विद्, *svid (svidja), at svede,* कुथ्, *kut' (kutja), at stinke;* तूर्, *tûr (tûrjja), at skynde sig,* o. s. v.** Paa lignende Maade have enkelte Verba neutra *j* tilsat i Oldnorsk, f. Ex. *liggja, sitja, dvelja, þyrja* (baade i Form og Betydning svarende til det nysnævte *tûr*), o. s. v. Men ved Siden af

* Det Gotiske, som i flere Henseender yder Bidrag til at forklare Phænomener i vort Oldsprog, er her ikke istand til at bringe synderligt Lys.

** I Prakrit bruges denne Form endnu oftere, i Verba neutra. See Lassen — Institutiones lingvæ pracriticæ, p. 343.

disse haves ogsaa enkelte Verba neutra, med Tillæg af *k*, f. Ex. *reika, vanke om, kuka, cacare*, o. fl., hvor *k* synes at have aldeles samme Function, som *j* ovenfor *.

I Sanskrit tjener य, *j*, dernæst til at danne Passivum, der forövrigt adskiller sig fra Activformen af den 4de Classes Verber ved Flexionsendelserne **. Naar man nu i Oldnorsk stöder paa Verba som *búlka, hovne, grænka, grönnes, ryðga, ruste, hyldga, groe til*, saa ledes man til at antage, at heri haves Spor af en gammel Passivform, ældre end den, der senere er udgaaet fra Reflexivet, som, ukjendt i Sanskrit, viser sig dannet efter Norrönastammens Afsondring fra Urfolket +. Det passive *j* udleder Haughton af Verbet इ, *i, at gaae*, i Lighed med den Maade, hvorpaa Passiv dannes i de yngre Dialecter, Hindustani og Bengali, i hvilke dette skeer paa den Maade at man ved Siden af ethvert activt Verbum stiller i det Bengalske *jâ*, i det Hindustanske *ǵâ, at gaae*. Der kan saaledes være Spörgsmaal, om den oldnorske Endelse er kommen af *jâ*, eller umiddelbart af *gâ* (for *ganga*) ++.

Endnu i en tredie Hensigt föies *j* til Verbets Rod i Sanskrit, nemlig for at danne Causalia. Denne Formation er i Oldnorsk efterlignet i stort Omfang, da en stor Masse Verba danne Causalia eller Factiva ved at tilföie *j* eller *ja* foran Flectionsendelserne f. Ex.

Oldnorsk:	*Sanskrit:*
fara, gaae, reise, — ferja, före,	चर्, *ćar, gaae — ćâraj, före;*
sleppa, slippe (neutr.) *sleppa* (for *slepja*) *slippe* (act.)	श्लथ्, *ślaṫ, at være slap — ślâṫaj, gjöre slap;*
fljóta, flyde — fleyta (for *flytja*) *lade flyde*	प्लु, *plu, flyde — plâvaj, lade flyde;*
sofa, sove — svæfa (for *svafja*), *dysse i Sövn*	स्वप्, *svap, sove — svâpaj, dysse i Sövn;*
hanga, hænge (neutr.) *hengja, hænge* (act.)	सञ्ज्, *sańǵ, hænge ved — sańǵaj, bringe til at hænge ved.*

* Man kunde maaskee troe, at *k* her er radicalt, men ved Sammenligning med रि, *ri, at gaae*, गू, *gû, cacare*, bliver det sandsynligt, at det er servilt.

** I Prakrit og Pali har Pass. opgivet de særegne Flexionsendelser, og benytter, ligesom Oldnorsk, Activets. Lassen l. c. p. 358.

+ Overgangen af *j* til *g* i Enden af Verbalstammer forekommer i det sildigere Sprog meget hyppig f. Ex. *dylja* = *dölge*, *selja* = *sælge*, *spyrja* = *spörge*; *velja* = *vælge*; *fylgia* = *fölge*; *sverja* = *sværge*; *verja* = *værge*. Det Svenske har her, som ellers, bibeholdt Oldsproget mere uforandret, har saaledes fremdeles *dölja, följa, sälja, spörja, välja, värja.*

++ Vi have endnu i vort Sprog Talemaader, hvori *gaae* bruges til Omskrivning af Passiva, f. Ex. *gaae tabt* (d. e. tabes) *gaae istykker* (d. e. sönderbrydes) *gaae i Fröe, gaae i Forraadnelse, gaae ud* (d. e. slukkes).

Men ved Siden af denne Form stöde vi her, ligesom i det förstomtalte Tilfælde, paa Former med *k* og *g* tillagte, i den tydelige Hensigt at danne Causalia eller Factiva. * Her kan der atter være Spörgsmaal, om *k* og *g* blot ere Hærdelser af det beslægtede blödere *j*, hvilket jeg er mest tilböielig til at antage, eller om Oprindelsen paa anden Maade bör forklares. ** Jeg vil derfor anföre en Conjectur, som er falden mig ind. Det er i Sanskrit ligesom i flere yngre Dialecter Skik at udtrykke det factive Begreb i mangfoldige Tilfælde, ved, efter Navnet paa den Gjenstand, den Handling, eller det Product, hvis Frembringelse skal betegnes, at stille Verbet कृ, *kṛ* (Inf. *kartum*), *at gjöre*, i Hindustani करणा, *karṇâ*, i Bengali करन्, *karan*, af samme Betydning. Dette Ord er i Oldnorsk gaaet over, under Formen *gera*. Nu har jeg tænkt mig Muligheden af, at hiin Endelse, *ga* eller *ka*, kunde være en Forkortelse af dette Verbum, som i deslige Tilfælde udförte samme Function i Oldnorsk, som den tilsvarende i hine Sprog. Man sammenlige *bliðka, formilde,* egentlig *gjöre blid, rymka,* † *udvide, blomga, bringe til at blomstre, friofga, frugtbargjöre, soga, ödsle,* med अरूकृ, *arûkṛ, at saare,* af अरुस्, *arus, Saar,* लघूकृ, *lag̊ûkṛ, at gjöre let,* af लघु, *lag̊u, let,* eller i Bengali: ग्यन्त करन्, *gjanta karan, at gjöre bekjendt,* स्थिर् करन्, *stír karan, at berolige* (holde Styr paa?), डुब् करन्, *ḍub karan, at dukke* o. s. v.

Af det Anförte formener jeg, man er berettiget til at slutte, at vort Oldsprog i en forhistorisk Tid har vidst med Nöiagtighed at skjelne mellem Brugen af de omtalte Suffixer, der först kunne ansees at være forvexlede, da Bevidstheden om deres Hensigt begyndte at tabe sig. Hvilken Function ethvert Suffixum oprindeligen har havt, er vel nu vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at afgjöre. Men, tör man gjöre nogen Slutning derfra, at den störste Masse af Causalia og Factiva ender paa *ja*, saa maa man antage, at *j* oprindelig har havt denne Function, og först lidt efter lidt i enkelte Tilfælde er bleven hærdet til *g* eller *k*; og at paa den anden Side *g* oprindelig har tjent til Udtryk for det neutral-passive Begreb, undertiden hærdet til *k* og enkelte Gange blödgjort til *j* ††. Til hvilken Grad af Uklarhed Begreberne i denne Henseende ere sunkne, sees deraf, at Ord som

* Sml. Suffixet i *navigare, fatigare, lævigare, liqvare* (af ली, *lí, at smelte*) o. s. v.

** Bopp antager at det causale *j* kommer af Verbet ई, *í, at bede, at önske.*

† Dette Ord, sammenlignet med den blödere Form *rymja, at rydde, gjöre Plads,* viser, hvorledes man har benyttet nærbeslægtede Former til at distingvere.

†† I Zeitschr. f. d. K. d. Morgenl. B. 6. S. 444 yttrer Prof. Lassen, om to i en oldmedisk Indskrift forekommende Ord: *quśija* og *quśika*, at det förste er activt og det andet passivt (exstruxi og exstructum est).

fækka, hækka, lækka, stækka, bruges baade i den neutrale Betydning, *at blive færre, blive höi, lav, stor,* og i den causale, *at gjöre færre, gjöre höi, lav, stor.* Dette synes, at være gaaet saaledes til, at *fæhja,* (af *fá-r = pauc-i*), *at gjöre færre,* er hærdet til *fækka,* ligesaavel som *fahga, at blive færre*; og paa samme Maade det causale *hæhja,* (af *há = hoch*) (got. *hauhjan*) og det neutrale *hahga;* det caussale *lægja,* (der ogsaa bruges) og det neutrale *lágga;* det caus. *stæhja,* og det neutr. *stohga.* Ganske i samme Tilfælde, som Suffixet *j* (*ja*), bruges *v* (*va*), oftest for at betegne Causalia og Factiva, sjældnere i neutral Betydning, f. Ex. *döggva, vande, dökkva, formörke, fölva, gjöre bleg, götva, opspore, höggva, hugge, hrökkva, forfölge stærkt, klökva, udsige med klagende Röst, mölva, bryde istykker, niörva, sammenhæfte, röggva, nedönske Gudernes Vrede, rökkva, at blive mörkt, skrökva, opdigte, slökva, slukke, slöngva, slynge, stöðva, standse, stökkva, bestænke, vökva, vande.* * I alle disse Exempler sees Endelsen, ifölge sædvanlig Regel for Omlyden, at have bevirket Overgang fra *a* til *ö* i foregaaende Stavelse; men hvad der har bevirket Valget af *v* her istedetfor *j,* er ikke saa klart **. Grunden er maaskee at söge i Trang til at distingvere Former, som ellers vare udsatte for at forvexles, saasom *klökva* fra *klækja, udklække, röggva,* fra *reigja sig, opföre sig overmodigen, rökkva* fra *rikja, regjere* o. s. v. † Finder man end ikke i det Sprogforraad, som er os levnet, tilstrækkelig Grund til et saadant Valg for hvert Ords Vedkommende, saa maa man erindre, at Meget er tabt.

Foruden de anförte Tilfælde forekomme Endelserne *ka* og *ga,* tildeels med Fordobling af Consonanten, i mangfoldige Verber, som ei henhöre under de omtalte Kategorier, og angaaende hvilke det vel vil være forgjæves at forsöge paa at opdrage en skarp Grændselinie imellem dem, hvori *g* eller *k* ere radicale og dem, hvori de ere Suffixer. Om et lignede Suffixum i Prakrit har en ældre indisk Grammatiker, Vararući, fremsat den

* I Latin svare Endelserne *e-o,* (eller *i-o*), og *u-o* (eller *v-o*) til de her omtalte, f. Ex. de neutrale Verba: *albeo, areo, audeo, caleo, fugio, furio, æstuo, fluctuo* &c., og de factive og causative: *augeo, clipeo, doceo, amplio, crucio, haurio, arguo, calvo, cernuo, iduo.* I samme Forhold som *liggja* til *leggja* staaer *jaceo* til *jacio.*

** I det Hindustanske dannes Causalia ved at lægge *â* eller *vâ* til Roden. Garcin de Tassy, Rudiments de la langue hindoustani. Paris 1829, 4to. p. 68. Ligesaa i det Bengalske, hvor dog *j* ofte kommer istedetfor *v.* Cfr. Carey — Gram. of the beng. lang. 4th ed. p. 47, ligesom man i Oldn. siger uden Forskjel *byggja* og *byggva,* bygge, *þröngva* og *þrengja,* bringe i Trængsel.

† Man finder ellers ogsaa begge Former ved Siden af hverandre f. Ex. *dökkva* og i Pass. *dekjast; hrökkva = hrekja.*

Regel, at til de Ord, som i Sanskrit endes paa en Vokal, kan i Prakrit tilföies ज्ज, *ǵǵ*, uden at han tilföier nogen Forklaring om Hensigten. *

Adskillige af de sidst omtalte Verba saavelsem flere med Endelsen *j(a)* kunne sammenlignes med de sanskr. Denominativa paa *j*. Thi ligesom i dette Sprog mange Verba dannes af Nomina ved at indskyde dette Suffixum foran Flexionsendelserne, saaledes ofte ogsaa i Oldnorsk f. Ex. *fylkja, stille Hæren i Orden,* af *folk, mylkja, malke,* af *miolk, tryggja, betrygge,* af *tryggr, þrengja, trænge,* af *þraungr,* &c. Man sammenligne i Sanskrit लोहिताय°, *lohitâj, at blive röd,* af लोहित, *lohita,* सुखाय°, *sukâj, at være glad,* af सुख, *suka, Glæde,* o. s. v.

Endelserne *ta* og *da*.

De fleste Verba med disse Suffixer ere denominative, oftest med factiv Betydning, saasom *bleyta, blöde, bligða, bringe til at skinne, blota, offre til Afguder, brigða, forandre; freyða, skumme, hausta, höste,* o. s. v.; mange paa *ta* tillige med iterativ Betydning, saasom *dotta, smaanikke af Sövnighed, dratta, gaae med smaae Skridt, garta, gaae ofte forgjæves, glymta, brydes idelig,* o. s. v. (cfr. lat. freqvent. paa *to*).

Grændsen mellem det radicale og det servile *d* eller *t*, er her ligesaa vanskelig at opdrage, som for de förnævnte Endelsers Vedkommende. At Endelserne ere servile i adskillige Ord, hvori de ved förste Öiekast synes radicale, formener jeg fremgaaer af Sammenligning med Sanskrit, f. Ex. ख्या, *kjâ, nominari* = *hei-ta,* री, *rî, rudere, mugire* = *ry-ta,* ली, *lî, adhærere* = *ri-ða,* प्लु, *plu, natare,* = *fliô-ta,* कॄ, *kṝ spargere,* = *hreita,* सह्, *sah, tolerare, sustinere,* = *sæ-ta,* कन्, *kan, lucere, kyn-da, tænde,* o. s. v. **

Burnouf har opdaget, at paa lignende Maade, sættes i Zend *d'* i Enden af Verbalrödder, som i Sanskrit ende paa en Vocal, men gjör ingen Bemærkning om, hvad Virkning dette Tillæg kan tilskrives. †

Saafremt den af Haughton fremsatte, ovenfor (S. 2) omtalte, Forklaring af Passivets Oprindelse ved Tilsætning af Verbet, at *gaae*, er rigtig, hvorimod jeg intet veed at indvende, turde Endelsen *da* og *ta* i saadanne Tilfælde, hvor Dentalen ei medbringes fra det

* Lassen, Instit. l. Pracrit. p. 356—58, antager, at det er et Udtryk af det sanskritiske Precativ og Potentialis.

** Hvor i beslægtede Dialecter samme Verbum har forskjellige Endeconsonanter, bör disse formeentligen ei ansees for radicale, men for servile, f. Ex. got. *skavjan* = oldnorsk *skoda, skue, see.*

† Journ. Asiat. IV. S. T. VII. p. 32.

Nomen, hvoraf Denominativet dannes, have sin Oprindelse af दा, *dâ, at sætte,* eller af et Verbum analogt med det hindustanske देना, *de(nâ),* * *at give, at lade,* hvilket i dette Sprog jævnligen bruges som Hjælpeverbum. **

Endelsen *na.*

Denne har været i stadigt Brug til Dannelsen af Inchoativer, f. Ex. *bátna, blive bedre, blána, blive blaae, bleikna, blegne* &c.; men synes at höre til Sprogformer opkomne efter Folkets Afsondring fra Urstammen, da Spor til lignende Suffix neppe er at opdage i Sanskrit. Man kan maaske tænke sig den opkommen ved Agglutination af Verbet *ná, at naae, at komme nær til.* †

Foruden Inchoativerne gives der mange Verba, med samme Endelse *na,* men disse ere denominative, der medbringe Suffixet fra vedkommende Nomen, f. Ex. *gamna, gavne,* af *gamn, greina, adskille,* af *grein, jafna, jævne,* af *jafn, jarna, beslaae med Jern,* af *jarn,* o. s. v.

Endelserne *la* og *ra.*

De liqvide Bogstavers Beskaffenhed opfordrer ligesom til at blive brugte som Betegnere af det Continuativ iterative. Dette er derfor det ene Bibegreb, som hine Endelser bibringe Verbet. Men foruden dette, og ofte i Forbindelse dermed, betegnes derved ogsaa det Deminutive og Debilitative d. e. det Svage, det Langsomme, det Smaalige. Exempler være:

a. paa Iterativa: *biðla, beile, brutla, bytte ideligen, dextra, opvarte omhyggeligen, getrast, gjætte omkap, glitra, give Gjenskin, glóra, glimte, göltra, gaae frem og tilbage, hnuðla, valke,* o. s. v.

b. paa Continuativa (uden fremtrædende Iterativbegreb), 1. Tid: *drolla, nöle, fostra, opfostre, hlera, lytte, hvila, hvile, kura, ligge i Roe, molla, hænge ved Arbeidet, skolla, være tilsyne, slora, opholde sig uden Nödvendighed, tora,*

* *ná* er Infinitivendelse. Sml. endvidere: *vendo, venundo, pessundo, perdo, flecto, lacto* &c.

** Garcin de Tassy, Rudimens de la langue hindoustani, p. 70.

† Noget Slægtskab med 9de Verbalclasse i Sanskrit, der föier *ni* og *nâ* til Roden, finder neppe Sted, da dermed ei forenes nogen inchoativ Betydning. Snarere turde Endelsen *ania* i Part. fut. pass. kunne sammenlignes.

hendrage Livet i Elendighed. * 2. Lyd: *brumla, brumme, buldra, pluddre, bumla, give Gjenlyd, fleipra, udblabre, gala, synge, gaula, bröle, gella, skralde, gola, tude, hiala, pluddre, hringla, klimpre,* o. s. v. **

c. paa Deminutiva og Debilitativa: 1. Qvantitet: *förla, formindskes, hnupla, smaastjæle, hragla, smaaregne, hræla, bevæge sig lidt, mingra, dryppe lidet, okra, foröge lidt efter lidt, tigla, give lidt og tidt.* †. 2. Qvalitet: *fiatla, gjöre noget bagvendt, fitla, röre lidt med Fingrene, flyra, smigre, glopra, tabe ved Uagtsomhed, gæla, smigre, hniðra, söge at formindske Ens Ære, hygla, behandle kjælent,* o. s. v.

Suffixet *ra* eller *la* tör maaskee antages at være et Hjælpeverbum, der er sammensmeltet med Roden, ligesom vi i det Hindustanske finde det tilsvarende रहना, *rah*(nâ), der som Hjælpeverbum bruges til at danne Verba continuativa. ††

Endelserne *pa* og *fa*.

De Verber, hvis Rod ender paa en Diphthong eller *â* i Sanskrit, danne Causativet ved at indskyde Bogstavet *p* foran den sædvanlige Causativendelse *aj* f. Ex. af स्था, *s'tâ, at staae,* dannes स्थापय्, *s'tâpaj.* Jeg formener i vort Oldsprog at have bemærket Spor af et lignende Suffixum i omtrent samme Hensigt. Sporene ere imidlertid faa og ikke ret tydelige. Jeg vil alligevel fremsætte dem til Bedömmelse.

Sanskrit.	*Oldnorsk:*
शि, *śi, to make thin or small, to whet, to sharpen*	*slipa, fortynde gjöre smal, skarp, slibe;*
गॄ, *gṝ* (under Flex. *gil*), *to swallow*	*gleipa, sluge i sig, faae nedsvælget;*
चल्, *ćal, to tremble*	*skelfa, indjage Frygt;*
स्थूल्, *s'tûl, to fatten, to become big or bulky*	*stálpast, modnes;*
श्रु, *śru, to drop, to flow,* श्रव, *śrava, oozing, dripping*	*hraufa, at skille ad, gjennembore,* vel egentlig *at bringe til at flyde; thi*

* Cfr. lat. *vibrare, fragrare* (पराग, *paraga, the pollen or farina of flowers, fragrant powder*), *verberare, flagrare,* &c.

** Cfr. *latrare.*

† Verbet *ætla, at mene, holde for, foresætte sig,* synes at være et Debilitativ af *akta,* for *aktla,* ligesom *okra* af *auka, hragla* af *hregg,* Pladsregn.

†† Garcin de Tassy — l. c. p. 70.

Sanskrit:	Oldnorsk:
	hraufa, som Subst. er *Aabningen i et Saar*, hvorigjennem Edderet udflyder;
रु, *ru, to sound*	*hrópa, raabe, raupa, bronte, prale;*
अर, *ara, swift, speedy*	*ör, hurtig,* hvoraf *örfa, tilskynde;*
खर, *k̇ara, hot, eruel, harsh, sharp*	*harpa, give Irettesættelse; skerpa, gjöre skarp; karpa, knurre imod;*
श्वि, *śvi, to move, to go*	*svipa, fremskynde;*
ध्वृ, *ďvṛ* (Thema *dvar*) *to bend*	*hverfa, dreie om;*
दृह्, *dṛh, to grow, to increase*	*þrifast, trives;*
नज्, *naǵ, to be ashamed*	*sneipa, gjöre skamfuld;*
जल, *ǵala, n, water*	*skolpa, skylle;*
श्रा, *śrâ,* ell. श्रै, *śrai, to boil, to sweat, causat.* श्रापयति *śrâpajati, to heat, to cause to sweat.*	*skreyfa, opstable noget for at det kan törres.* *

Paa lignende Maade af *há, höi* — *hefia hæve; gláma, Hvidhed* — *glampa, skinne; hand, **Haand*** — *hampa* (for *handpa*) *kaste mellem Hænderne; heill, heel, frisk* — *hjálpa, hjælpe; kollr, Spids* — *kulpa, rage frem; mund, Mund* — *mumpa, tage i Munden; snior, Snee* — *snyfa, snee.*

Man vil see, at jeg ikke har indskrænket mig til Rödder, som ende paa en Vocal, men ogśaa medtaget nogle, der ende paa en Halvvocal, *l, r, j* (der ofte substitueres for *ǵ*). Det faaer beroe paa fremtidige yderligere Undersögelser, hvorvidt de her nævnte Verbalstammers Oprindelse er rigtigen angivet.

Det प, *p,* der saaledes bruges som Suffix i Sanskrit, er sandsynligviis Verbet आप्, *âp, to obtain, to gain,* der tjener som Hjælpeverbum; thi saaledes bruges i det Bengalske og Hindustanske det tilsvarende Verbum, *b.* पा, *pâ* (der substitueres for *âp*), *h.* पाना, *pâ - nâ* som Hjælpeverber, for i Forening med andre deels at betegne en Tilladelse deels en Tvang til noget. ** Og, ligesom man i Bengalsk siger: से देखिते पाइंल, *se dek̇ite pâîla,* saaledes paa Norsk ordret: *han fik see;* som i Hindustan. निकाल्ने पाना, *nikâlne pânâ,* paa Norsk: *faae til at gaae ud* (faae paa Dör).

* Sml. *Skreið,* Törfisk.

** Sml. Carey, gramm. of the beng. langu. 4th ed. p. 47. Garcin de Tassy, Rudiments de la langue hindoustani, p. 70.

Det forekommer mig derfor rimeligt, at flere oldnorske Verbalstammer paa *fa* og *pa* ere dannede ved Sammensætning med Verbet *fá*, der i Form og Betydning svarer til de nysnævnte indiske. *

Endelsen *sa*.

Nogle Verba med denne Endelse betegne Freqventativa; f. Ex. *bifsa*, at *ryste, skumple, bofsa, at bjæffe, dvalsa, at nöle, flaksast, svæve i Luften, glyssa, at gnistre, glosa, at polere, gussa, snaddre, jatsa, bifalde gjentagne Gange*, o. s. v. Her tör Bibetydningen have sin Oprindelse af et Hjælpeverbum, svarende til Sanskrit इष् , *iś, at gjöre noget ofte*; andre derimod betegne Desiderativa, hvilke ogsaa i Sanskrit have deres Kjendemærke i Suffixet *s*. ** Denne Betydning ligger aabenbare i Ord, som *heilsa, (önske Held), hilse*; *frjalsa, (önske fri), frelse*; *blessa* (for *bliðsa, önske Gudernes Blidhed*), *velsigne; glepsa, med Begjærlighed at snappe efter noget med Munden; hrammsa, rive til sig med Begjærlighed; hrifsa, id.; sölsa, sluge med Begjærlighed*. Den freqventative Betydning udgaaer derhos med Lethed fra den desiderative. Det er mærkeligt, at dette Suffix i Oldnorsk fornemmelig synes at have været brugt til at betegne Lyst eller Iver for noget Uædelt. Exempler være, foruden de fleste anförte, *flanksast, vise Kjærtegn paa en næsvis Maade; flytsa, skoggerlee; glensa, skjemte paa en letfærdig Maade; hveptsa, anfalde med Skjeldsord; kafsast, opirre Een; kallsa, bespotte; peksa, kives; reiksa, komme stolt anstigende; snefsa, behandle med Foragt; sloltsa, være stolt af; strunsa, bedrage; tafsa, pludre*; o. s. v.

Fordobling af Endeconsonanten.

Sproget har mange Verber, hvori Endeconsonanten er fordoblet, som oftest ved Assimilation enten af et Suffixum med den foregaaende Rodconsonant eller af denne med

* Skulde de lat. Verba: *crispo, culpo*, og flere kunne forklares paa lignende Maade? Det förste synes beslægtet med *krusa*, det andet med *skullda*.

** I Sanskrit dannes Desiderativerne i Regelen ved at sætte Stavelsen इष् , *iś*, til Roden; denne Stavelse synes at have sin Oprindelse af Verbet इष् , *iś* (præs. इच्छति , *iććati*), *at önske*. Sandsynligheden heraf bestyrkes ved at see hen til det Bengalske og Hindustanske, som danne sine Desiderativer ved at sætte det tilsvarende Verbum चा , *ćâ, ćâhnâ at önske*, efter ethvert andet Verbum's Particip, uden Sammensmeltning.

hiint. For her i ethvert Tilfælde at kunne bestemme Fordoblingens Aarsag, maatte man kjende hvert Ords ældre simplere Form. Jeg vil her fremstille de Tilfælde, som jeg ved Sammenligninger med Sanskrit har bemærket:

1. Suffixerne *g, j* eller *k*, kunne assimileres med Rodconsonanten, f. Ex. *blossa, at blusse,* synes at staae for *blosja,* ligesom det tilsvarende प्लुष्, *pluś,* under Flexionen, som hörende til 4de Classe, antager Formen *pluśj; dimma, mörknes,* for *dimja* eller *dimga,* som Passivform af en Rod med eet *m,* svarende til तिम, *tema, damp, dubba, slaae,* for *dubja,* = तुभ्, *tuḃ, to hurt,* af 4de Classe, under Flex. *tuḃj; firra, fjerne,* for *firja,* Causativ af *firr* = पर, *para, removed, distant; fylla, fylde,* for *fylja* = पूर्, *pûr, to fill,* 4de Classe, *pûrj; grubba, at sammenröre,* for *grubja,* sml. क्षुभ्, *kśuḃ,* 4de Classe, *kśuḃj, to be agitated; knippa, stöde til,* for *knipja* = नभ्, *naḃ,* 4de Classe, *naḃj, ferire, lædere; kyssa, kysse,* for *kysja* = कुस्, *kus,* 4de Classe, *kusj, baiser (Eichhoff)*; o. s. v.* Paa denne Maade synes Fordoblingen i Verba denominativa med factiv Betydning ikke sjelden at kunne forklares, f. Ex. *ginna, forlokke,* af *gan; hugga, tröste,* af *hugr;* o. s. v. De fleste saadanne have imidlertid allerede Fordoblingen i Nominet; men, at Præsens i deslige Denominativa jævnligen ender paa *i*, turde være en Virkning af det her omtalte Suffixum. Saaledes *bretti, bryddi, dimmir, fennir, firri, flenni, fylli* o. s v.

2. Rodens Endeconsonant assimileres med Suffixerne *k, l, n* og *t,* f. Ex. लोभय, *loḃaj* (Caus. af लुभ्, *luḃ, attraae*) = *lokka, lokke;* पत्, *pat* = *falla, falde;* खट्, *ḱaṭ, to seek or inqvire* = *kanna, lede nöie, randsage flittigt;* क्लद्, *klad* = *kalla, kalde.*

Denominativa.

Foruden de Overeensstemmelser i Dannelsen af Denominativer, der ovenfor (S. 5.6.) ere omtalte, have Sprogene ogsaa den Maade tilfælleds, at Verber kunne dannes af Nominer, ved at föie Flexionsendelserne umiddelbart til Nominets Stamme, f. Ex. i Sanskrit गल्भते, *galḃate, han er overmodig,* af गल्भ, *galḃa, overmodig;* होडते, *hoḍate, han vedder,* af होड, *hoḍa, Veddemaalsindsats;* भृशति, *ḃṛśati, han bliver voldsom,* af भृश, *ḃṛśa, voldsom,* o. s. v.; i Oldn. *birta, at bekjendtgjöre,* af *bjartr, klar, bleyta, blöde,* af *blautr, blöd, blæða, blöde,* af *blođ, brydda, forsyne med Spids,* af *broddr,* o. s. v.

* I Prakrit assimileres ligeledes य, i Verba af 4de Classe, med den foregaaende Consonant. Lassen, l. c. p. 342. Endvidere i Passiv, ib. p. 359. Ligesaa i Pali; Burnouf & Lassen Essai, p. 124.

Oversigt.

Naar vi med eet Blik overskue de forskjellige Verbalstammer i begge Sprog, bliver Slægtskabet end tydeligere; vi ville i denne Hensigt opstille de forskjellige Suffixers fælleds Brug i begge.

Sanskrit.		*Oldnorsk.*
Passiva og mange		
Verba neutra	paa *j*	tildeels *j* (eller *g* eller *k*).
Causalia og Factiva i Almindelighed	*j*	i Almindelighed *j* (Do).
i enkelte Tilfælde	*p*	sandsynligviis *p*.
Desiderativa	*s*	tildeels *s*.
Denominativa: 1. ved Suffix	*j*	— *j*.
2. ved blotte Flexionsendelser i begge Sprog.		

Det er interessant at bemærke, at i de yngre indiske Dialecter vise sig samme Phænomner med Hensyn til Aftagelsen af de særegne Verbalstammers Dannelse, som i Oldnorsk. Ligesom i dette Causativet bedst har vedligeholdt sig, saaledes ogsaa i Prakrit, hvor derhos Suffixet *j* i Passivet ogsaa undertiden hærdes til *ǵ* *. Af Desiderativa findes i Prakrit kun svage Spor **. Til det sanskritiske Intensivum findes i de yngre indiske Dialecter ligesaalidt Spor, som i det Oldnorske.

CONJUGATIONER.

Ved Sammenligning mellem Conjugationerne i de to Sprog, synes ved förste Öiekast ingen Lighed at finde Sted; men dette kommer af, at Grammatikerne vælge en forskjellig Inddelingsgrund. Forsöger man at anvende samme Inddelingsgrund, vil Ligheden ogsaa her blive klar. Man inddeler i Oldnorsk Verberne med Hensyn til Flexion i to Hovedclasser, hvoraf den förste (den saakaldte stærke) har sit væsentlige Særkjende i Vocalforandring i Stammens Indre, hvorved Præt. (Imperf.), det eneste Tempus foruden Præsens, for hvilket Sproget har en egen Form, spiller Hovedrollen. Denne Classe deler man igjen

* Lassen, Inst. l. pr. p. 360.

** Ib. p. 367.

i 7 Conjugationer efter de forskjellige Vocalovergange; og til disse Conjugationer henhöre i Regelen alle Verba primitiva.

Anvender man samme Inddelingsgrund i Sanskrit, saa vil man see, at Verba primitiva der ogsaa i Regelen danne deres Præt. (Perf.), hvilket svarer til Præt. Imperfectum i Oldnorsk, ved Vocalforandringer, som for en meget stor Deel svare til de oldnorske, hvilket nedenfor under Tempora bliver nærmere paaviist.

Den anden Classe af Verba i Oldnorsk bestaaer af de deriverede, hvilke ikke danne Imperf. ved Vocalforandring, men ved ydre Tilsætning (eller Omskrivning). Det samme er Tilfældet med de deriverede Verber i Sanskrit. Saavel Causalia og Desiderativa som Denominativa omskrive Perfectum.

GENERA.

De saakaldte Verbalgenera, Activ, Passiv og Medium, have i Sanskrit, som i Græsk, egne Former. De sildigere afledede Sprog lægge derimod en Tendents for Dagen til at opgive Pass. og Med. som egne Former og at erstatte dem ved Omskrivninger. Sanskritsproget selv synes at indeholde en Tendents til at opgive Medium, da Brugen deraf er noget uregelmæssig. Wilson siger derom p. 114 i sin Grammatik: „In ordinary usage however, the distinction of import is little observed, and some verbs are conjugated in one voice, some in the other, and some in both, without much attention being paid to their signification or relations.“ I Prakrit forekommer af Pass. kun Præs. og Imperat. samt Participier, i Pali viser det sig stærkt i Aftagende, i Bengalsk og Hindustansk omskrives det stedse, i Gotisk har det blot Præsens Ind. og Conj. Af Medium forekomme i Prakrit og Gotisk ringe Spor, medens det af Pali, Beng. og Hind. er aldeles forsvundet.

I Oldnorsk kjendes intet Spor af Medium,* som særegen Verbalform.

* En Deel Verba forene under samme Form activ og neutral Betydning. Heri turde ligge Spor til et tabt Medium, der maaskee oprindelig ved særegne Flexionsendelser kan i Oldnorsk som i Sanskrit have adskilt sig fra Activ. Saaledes *heita, at hede* og *at kalde; nagga, at gnide* og *at kives; strjuka, at flygte,* og *at klappe, stryge; vega, veje,* (neutr.) og *svinge et Sværd; vikja, vige og före tilside; gista, at være Gjæst,* og *at modtage en Gjæst; sjóda, koge* (act. og neutr.); *hvolfa, hvælve, vælte* (act. og neutr.), o. m. fl.

En ældre *Passivform* synes derimod, som ovenfor (S. 2) bemærket, at have været dannet paa samme Maade som i Sanskrit, kun med Forandring af *j* til *g* eller *k*. Til de der anförte Exempler kunne endnu föies: *hárga, blive haaret*, *harka, blive haard*, *hrökka, bevæges, öfga, forandres*. Da nu derhos, ved Sammenstöd af to Consonanter i Enden af Stammen, Assimilation er meget hyppig (S. 10) er det ikke usandsynligt, at Stammer, som med en Dobbeltconsonant i Enden forene passiv Betydning, skylde Passivsuffixets Assimilation med Rodconsonanten deres Oprindelse. * Man betragte f. Ex. fölgende Ord:

bulla, syde, være i Kog, koges, maaskee for *bulga*.

dimma, mörknes, — dimga.

linna, endes — linga.

mokka, blive skimlet, — mokga.

renna, smeltes, for *renga;* medens *renna, smelte*, synes at staae for det causative *renja.*

rilla, rave, vakle — rilga; medens *rilla, vælte, omkaste*, synes at staae for det causative *rilja.*

sleppa, slippe (neutr. elabi) — *slepga,* medens *sleppa* (act. missum facere) for *slepja.*

smækka, formindskes — smága eller *smahga.*

stugga, ækles ved — stug-ga.

svella, svulme — svelga.

Den oldnorske Form for Reflexiv og Passiv med Suffixet *sk*, (af Pron. *sik*) senere *st*, der i vort nuværende Sprog er forkortet til *s*, kjendes ei i Sanskrit eller nogen bekjendt indisk Dialect, men er dannet paa europæisk Grund, ligesom den tilsvarende Maade at udtrykke Reflexivet og Passivet i de övrige europæiske Sprog af samme Æt.

MODI.

Udenfor Indicativ har Sanskrit fire Modi: Potentialis, Imperativ, Precativ og Conditionalis, samt i den ældste Literatur (Vedáerne) Spor af Conjunctiv. Ingen af de beslæg-

* I Prakrit findes en Deel Exempler paa, at Passivsuffixet य, *j*, assimileres med foreg. Consonant, (Lassen l. c. p. 358), saasom गम्मदि, *gammadi* for *gamjadi*, वुच्चदि, *vuććadi* for *vućjadi.*

tede Sprog, med Undtagelse maaskee af Zend *, har særegne Former for alle disse Modi. Imperativ findes i alle, Potential i Pali, Spor af Precativ i Prakrit og Hindustansk.

Conjunctiv. I Oldnorsk og Gotisk er Conjunctiv indtraadt omtrent i samme Functioner, som Potent. Precat. og Condition. have i Sanskrit; og ligesom य, *j*, इ, *i*, ए, *e*, er et væsentligt Kjendetillæg i disse Former i Sanskrit saaledes ogsaa i Conj. i Oldnorsk. ** Man sammenligne: अभोत्स्यम्, *ab̔otsjam*, Condit. af बुध्, *bud̔*, *indsee*; बोधेयम्, *bod̔ejam*, Potent., बुध्यासम्, *bud̔jâsam*. Precat. af samme, — med Præs. Conj. af *fara, at reise: fara, farir, fari, farim, farit, fari*, eller Imperf. Conj. af *binda, at binde: bynda, byndir, byndi, byndim, byndit, byndi.*

Imperativ.

Dette dannes deels af den rene deels af vocalforandrede (gunerede) Rod f. Ex.

Oldnorsk.		*Sanskrit.*	
Rod:	Imp.	Rod:	Imp.
far, (reise)	*far*	क्रम्, *kram, (gaae)*	*krama* (2 Pers. Sing.).
		अट्, *aṭ (vanke om)*	*aṭa,*
grip (gribe)	*grip*	ईर्ष्य्, *irśj, (misunde),*	*irśja,*
bug (böie)	*bug*	लुभ्, *lub̔, (attraae),*	*lub̔ja,*
gif (give)	*gef*	सिध्, *sid̔, (styre)*	*sed̔ja,*
		स्विद्, *svid, (svede),*	*svedja,*
skut (skyde) †	*skjót*	उख्, *uk̔, (gaae),*	*ok̔a,*
		क्रुश्, *kruś, (raabe),*	*krośa.*

Infinitiv.

Infinitivendelsen i Sanskrit, *tum* (egentlig, ligesom det latinske Supinum, Accusativ af et Nom. paa *tus*) gjenfindes i Pali og Prakrit; det sidste har dog i mange Tilfælde sat

* Bopp erklærer i sin Vergl. Gramm. S. 620–21, at Zend har de samme Modi, men tilföier dog, at han dengang endnu ikke havde fundet Exempel paa Conditionalis.

** I Græsk og Latin spores ogsaa i Conjunct. og Optat. en mærkelig Tendents mod Lyden af *i* og *e*.

† Rask har i sin Udgave af B. Haldorsens Lexicon opfört Præs. Ind. som Rod; jeg antager derimod, med Munch og Unger, at alle Verbalstammer bör föres tilbage til Rödder med en af de tre Hovedvocaler *a*, *i* eller *u*.

dum istedet, (ligesom det Persiske bruger *ten* og *den* ved Siden af hinanden), ja udelader endog undertiden *t* eller *d*, hvorved Overgang skeer til den bengalske Form paa *on*, *an*, der ogsaa bruges i det Gotiske. Det Oldnorske har kastet Nasalen bort og Infinitiv endes her blot paa *a*. De Infinitiver *munu*, *skulu*, synes at minde om Inf. Vocal i Sanskrit, ligesom de ligeledes af samme Verber forekommende Infinitivformer *skyldu* og *mundu*, tillige ved Dentalen nærme sig stærkt til Inf. i Prakrit.

Desuden er ved Infinitivets Dannelse at mærke, at i Oldnorsk nogle danne det af den uforandrede Rod, medens andre först gunere den (d. e. forandre Rodvocalen ved et foran tilsat *a*, der tildeels smelter sammen med den), hvilket sidste i Sanskrit er Regel, f. Ex.

Oldnorsk:	*Sanskrit:*
bak — baka, bage	पच्, *paĉ — paktum, koge,*
stig — stiga, stige	दीप्, *dîp, — dîpitum, skinne,*
bug — buga, böie	कुन्थ्, *kunť — kunťitum, lide,*
lið — leiða, lede	विद्, *vid — vettum, vide,*
	इष्, *iš — eštum, önske,*
buð — bjóða, byde	धू, *dû — đotum eller đavitum, bevæge,*
	युध्, *judʼ — joddum, kjæmpe.*

Participia.

Sanskritsprogets Rigdom af Participia er i de yngre Sprog betydeligen indsvundet. I Oldnorsk forekomme saaledes blot Præs. Part. Act. og Præt. Part. Pass., medens derhos nogle Adjectivformer tyde paa oprindelig participial Brug.

Part. Præs. Act. Heri vise flere Sprog af denne Æt en paafaldende Lighed. Sanskrit-Endelsen अत्, *at*, der viser sig at være en Contraction for अन्त, *anta*, hvilken Form kommer tilbage under Flexionen, forekommer i Prakrit deels uforandret, oftest i den længere Form, deels med forsvaget Dental, *anda* fæm. *andî*.* Den oldnorske Endelse — *andi*,** sees saaledes at slutte sig meget nær til Prakrit, ligesom ogsaa Brugen af dette

* Blandt de Exempler, som Lassen, Inst. l. pracr. p. 362, anförer, ere tilfældigviis मन्तयन्दी, *mantajandi*, i Form og Betydning overeensstemmende med *mentandi*, *undervisende*, *raadende*, og लोअन्ती, *loantî* = *luggvandi*, *seende* (prov. *gloende*).

** Kun eet eneste Exempel paa den forkortede Form har jeg i Oldnorsk stödt paa, nemlig *géraðr* (drykkr) *potus* s. *liqvor*, *adhuc fermentans*, *gjærende*. Saaledes forklarer Haldorsen det, og *géraðr*, synes altsaa at være det samme som *gérandi*.

Particip i disse to Sprog har den mærkelige Overeensstemmelse, at i samme Form forene sig baade det active og passive Begreb. Ligesom पूज्यन्त, *pûig̓anta,* bet. *den, der dyrkes, æres,* saaledes *upphaldandi, den, som holdes i Veiret.**

Endelsen मान, *mâna,* i Præs. Part. Medii, synes ikke at have været ganske ubekjendt for vore Fædre. Vel kan jeg ikke paavise mere end eet Exempel paa en lignende Form; men flere tör opdages, naar Opmærksomheden derfor först er vakt.** Ordet, *dylminn, (som söger Skjul, vil være ubemærket),* af *dylja, at skjule,* har en saa bestemt medial Betydning, at man neppe kan betvivle, at Endelsen, *min,* har samme Oprindelse som *mâna* i होलमान, *holamâna,* af samme Betydning, Part. Præs. Med. af हुल्, *hul, at skjule.*

Part. Præt. Passivi. Ogsaa her er Ligheden stor. Kjendebogstavet er i Oldnorsk som i Sanskrit *t (ð)* † eller *n,* der forbindes med Roden enten umiddelbart eller ved Bindevocalen *i* (eller *a*), f. Ex.

1) med Bogstavet *t* eller *ð*

a) umiddelbart:

Sanskrit:	*Oldnorsk:*
भुक्त, *b̓ukta* af भुज्, *b̓ug̓, at bruge*	*huldr* af *hylja, at skjule,*
लब्ध, *lab̓d̓a* af लभ्, *lab̓, at erholde*	*bygðr* af *byggja, at bygge,*
यात, *jâta* af या, *ja, at gaae*	*mæltr,* af *mæla, at tale,*

b) med Bindevocal;

पतित, *patita,* af पत्, *pat, falde*	*valiðr — velja, at vælge,*
कुशित, *kus̓ita,* af कुश्. *kus̓, favne, kysse*	*tamiðr — temja, at tæmme.*

* Det er interessant at bemærke, at det Oldn. Præs. Part. forener Betydningerne af Præs. Part. Act. og Fut. Part. Pass., og saaledes ligesom antyder Slægtskabet mellem de latinske Former paa -*ans* (ant-s) og -*andus.* Saaledes *segjandi* baade *dicens* og *dicendus* f. Ex. *alt er segjanda sinum vinum, omnia amicis dicenda sunt; eigi er það truanda, illi fides non habenda est.*

** Ogsaa i Prakrit er denne Form bleven meget sjelden. „Forma मान, (mân) rarissime legitur. Lassen l. c. p. 362.

† I Sanskrit er *t* det normale, der undertiden gaaer over til *d̓*, i Oldn. er *ð* det normale, der undertiden gaae over til *t.* I Prakrit gaaer *t,* naar det fölger umiddelbart efter en Vocal, enten over til *d,* eller falder bort, f. Ex. कअ, *kaa* for कृत, *krta, gjort.* Ogsaa i nyere norske Almuesdialecter falder dette *t* ofte bort f. Ex. *böre* for *baaret, mala* for *malet, kasta* for *kastet,* ganske som i Hindustansk, hvor f. Ex. जला, *galâ* svarer til Sanskrit ज्वलित, *g̓valita, brændt,* af जल्ना, *g̓alnâ* = ज्वल्, *g̓val;* जाग, *g̓âga* til जागरित, *g̓âgarita, vaagen,* o. s. v.

Grændsen mellem de Ord, som bruge Bindevocal og dem, som ikke bruge den, er ikke i noget af Sprogene skarpt betegnet, men der forekommer i begge adskillige, hvori snart saadan Vocal bruges, snart udelades, f. Ex. शकित, *śakita* eller शक्त, *śakta,* af शक्, *śak, at formaae,* क्लिशित, *kliśita* eller क्लिष्ट, *kliṣṭa* af क्लिश्, *kliś, at plage;* पवित, *pavita*, eller पूत, *pûta,* af पू, *pû, at rense;* og i Oldnorsk: *vakiðr* og *vaktr* af *vekja, at vække, huliðr* og *hulðr* af *hylja, at skjule, þáðr* og *þegiðr* af *þiggja, at modtage,* o. s. v.

2) ved Bogstavet *n.*

Sanskrit:	*Oldnorsk:*
विग्न, *vigna* af विज्, *viǵ, at forvirre,*	*drepinn* af *drepa, at dræbe.*
रुग्ण, *rugṇa* — रुज्, *ruǵ, at bryde.*	*gefinn* — *gefa, at give.*

I Sanskrit bruges her ingen Bindevocal, og i Oldnorsk falder den under Flexionen bort i flere Casus f. Ex. Dat. Sing. *gefni*, Gen. Plur. *gefna.*

Valget mellem Brugen af *t* (*ð*) og *n* afhænger i Sanskrit af Rodens Endelse, i det hiint er det almindelige Suffix, medens *n* i Regelen kun bruges i Verba, hvis Rod ender paa *g, ć ǵ, d, j, r* og *rv.* I Oldnorsk bruges *n* i den förste Conjugation ɔ: de Verba, som danne Modi og Tempora ved Vocalforandring, *t* i den anden Conjugation ɔ: de Verba, som danne Modi eg Tempora ved Suffixer. Grændsen er imidlertid ikke i noget af Sprogene skarp; men de have begge flere Verber, som vilkaarligen danne Part. Præt. Pass. enten med *t* eller *n,* f. Ex.:

Sanskrit:	*Oldnorsk:*
घ्रात, *ǵrâta,* eller घ्राण, *ǵrâṇa,* af घ्रा, *at lugte;*	*lúdr* og *lúinn,* af *lyja, at gjöre træt;*
वात, *vâta,* eller वाण, *vâṇa,* af वा, *vâ. at blæse;*	*valdr* eller *valinn* af *velja, at vælge;*
दीत, *dîta,* eller दीण, *dîṇa,* af दी, *di, at ödelægge;*	*vaktr* eller *vakinn,* af *vekja, at vække;*
स्विदित, *svedita* eller स्विन्न, *svinna,* af स्विद्, *svid, at svede;*	*kuðr* ell. *kunnr,* af *kunna, kjende.*

Rodvocalen bliver i begge Sprog deels uforandret, deels forandret. I Oldnorsk bliver saaledes *a* enten *a* eller *e* eller *o* eller *u;*** *i* bliver *ei; u* bliver *o;* det lange *á*

* Denne Form med Bindevocalen *i* forekommer ofte i meget gamle Haandskrifter, hvorimod den senere forsvinder. Munch & Unger: Norröna-sprogets Grammatik S. 29

** Foran *k* og *g* bliver *a* til *e* som *ekinn* af *aka, at kjöre, dreginn* af *draga, at drage;* men Overgangen er her ofte motiveret af den særegne Udtale af *k* og *g,* og uafhængig af Mo-

bliver oftest uforandret, *i* forkortet til *i*, og *ú* bliver *o*; *va* bliver deels staaende, deels til *o*; *vi* oftest staaende, enkelt Gang til *u*. I Sanskrit bliver *a* enten *a* eller *â*; *i* bliver *e* eller *i*; *u* bliver *o* eller *u*; de lange Vocaler oftest uforandrede; *va* bliver deels staaende, deels til *u*; *vi* oftest staaende, enkelt Gang til *u*, f. Ex.:

Oldnorsk: Rod. Part. Præt.	*Sanskrit:* Rod. Part. Præt.
gal (synge) galinn	शक्, *śak (formaae) śakta,*
kvað (tale) kveðinn	मन्थ्, *mant́ (kjærne) mant́ita,*
slap (slippe) sloppinn	सिध्, *sid (fuldende) sedita,*
band (binde) bundinn	क्षिप्, *kśip (kaste) kśipta,*
lik (lege) leikinn	द्युत्, *djut (skinne) djotita,*
bug (böie) boginn	गुप्, *gup (bevare) gupta,*
grát (græde) grátinn	दा, *dâ (give) dâta,*
bit (bide) bitinn	ढौक्, *ḍ́auk (gaae) ḍ́aukita,*
lút (hælde forover) lotinn	शीक्, *śîk (stænke) śîkita,*
	चूर्, *ćûr (brænde) ćûrṇa,*
	पू, *pû (rense) pûta* eller *pavita,*
vaf (væve) ofinn	वप्, *vap (væve) upta,*
svalt (hungre) soltinn	स्वप्, *svap, (sove) supta,*
hwarf (dreie) horfinn	ह्वे, *hve (kalde) hûta,*
vax (voxe) vaxinn	वश्, *vaś (kue) vaśita,*
vind (dreie) undinn	श्वि, *śvi (svulme) śûna* eller *śavita,*
vik (vige) vikinn	विद्, *vid (vinde) vinna.* *

daldannelsen. Cfr. Munch's og Ungers Grammatik S. 25, Anm.

* Blandt de ikke faa Egenheder, som have vedligeholdt sig i vore Almuesdialecter, uden at kunne paavises i vort Oldsprogs Literatur, fortjener her at omtales Overgangen af det lange *á* eller *aa* til *i* eller *í*, i Part. Præt. Passiv i adskillige Verba, som ende paa hiin Vocal f. Ex.:

Sanskrit:		
मा, *má, maale*	P. P. P.	मित, *mita,*
पा, *pâ, drikke*	—	पीत, *pîta,*
धा, *d́â, have*	—	हित, *hita,*
स्था, *st́â, staae,*	—	स्थित, *st́ita,*

bergenske Almuedialecter:		
slaa, slaae	P. P. P.	*sligje,*
flaa, flaae	—	*fligje,*
tvaa, vaske	—	*tvigje,*
standa, (staa) staae	—	*stiðe.*

Det sidste Exempel er især mærkeligt ved saavel Formens som Betydningens Lighed i begge Sprog, uagtet vor Oldliteratur blot kjender Formen *staðinn.*

Hvad Betydningen af denne Form angaaer, da er den i begge Sprog ikke udelukkende passiv, men den dannes ogsaa af Verba neutra f. Ex.: गत, *gata*, (*gaaet*) af गम्, *gam, at gaae, komme; genginn,* af *ganga, at gaae; orðinn* af *verða, at blive;* samt forekommer i begge Sprog ogsaa i præsentisk Betydning, f. Ex., स्थित, *stita, staaende,* शक्त, *sakta, formaaende; vakinn, vaagen, soltinn, hungrende.* * Der ere Ord, som bruge Formen i begge Betydninger f. Ex. स्विन्न, *svinna* = *svedende* og *svedt,* ligesom vi sige: „*han er svedt*" ɔ: *svedende,* eller *han sveder.* I Persisk har dernæst den tilsvarende Form fremdeles baade activ og passivBetydning; saaledes er کرده, *kerdeh,* baade den, *som har gjort,* og *det, som er gjort,* برده, *byrdeh,* baade *den, som har baaret,* og *det, som er baaret* (Byrde). Ja allerede i Sanskrit kan dette Particip, dannet af Verba, som betegne en Bevægelse, have activ Betydning, f. Ex. अश्वमारूढः, *asvamârûḍaḣ, han besteg Hesten.* ** Det er denne Forening af Betydninger, som har foranlediget, at Prof. Wilson kalder denne Form *indefinite past participle,* og Prof. Westergaard *den ubestemte Tillægsform.*

Participium Futur. Passivi. Dette dannes i Sanskrit ved at lægge य, *ja* til Roden og i nogle Tilfælde forandre Rodvocalen til *e,* †

f. Ex. देय, *deja, to be given,* af दा, *dâ,*

जेय, *geja, to be conquered,* — जि, *gi,*

छेय, *ceja, to be cut,* — छो, *co,* o. s. v.

Hermed sammenligne man fölgende Adjectiver med participial Betydning, i hvilke de samme Vocaler forekomme, som de, der ellers bevirkes ved *i* eller *j* i en fölgende Stavelse, nemlig *æ, œ, ei, ey, y:*

* Det tör være muligt, at det ovenfor (AnmS.15) nævnte *géraðr* hörer hid. *Mötuðr, som giver Mad* (af *mata*), synes at höre hid.

** H. H. Wilson, Introd. to the Grammar of the sanskr. langv. p. 275: „The participles formed with क्त, from verbs signifying motion . . . . may be used in an active sense".

† Denne Indvirkning paa en foregaaende Vocal er i Sanskr. mindre fremtrædende end i Oldn. hvor *j* og *i* hyppigen foranledige den foregaaende Stavelses Vocal dragen nærmere hen imod *i*-Lyden, (*a* til *e, o* til *y, ö* eller *e, u* til *y,*) ligesom lignende Indvirkning af *j, i* og *e* ofte spores i Zend. Bopp vergl. Gr. S. 40. I dette Sprog bevirke disse Bogstaver, at Vocalen *i* indsættes efter foregaaende Stavelses Vocal f. Ex. *nairê* for *narê,* dat. Sing. af *nar, en Mand.* Paa lignende Maade forklarer Rosen (Rigveda-Adnot. p. XXVIII,) Formerne δότειρα for δοτερια, fæm. af δοτήρ, θεράπαινα for θεραπάνια, fæm. af θεράπων. En lignende Vocalforandring i Prakrit forklarer ogsaa allerede en gammel indisk Grammatiker paa den Maade, at *i* flyttes ind i den foregaaende Stavelse (Lassen Inst. ling. pracr. p. 118, 364), f. Ex. *peranta* for *parianta, Ende, Grændse; kera* for *kârja, faciendus.*

dræpr, som gjerne maa dræbes, af *drepa*,

færr, som kan befares, af *fara*,

aud - fynn, som let findes, — finna.

neytt, som kan nydes, af *njóta.*

I fölgende Ord viser sig derhos en *i* - Lyd i Enden, som leder paa Formodning om, at samme oprindelig har hört til Formen i Oldn. ligesom य, *j*, i Sanskrit: *ó-mæl-i, hvad man ikke maa tale om*, af *mæla, tale; ó-qvæd-i*, idem, af *qveda, sige** *sml.* अवद्य, *a-vad-ja, improper to be said, blamable*, af वद्, *vad, to speak.*

I begge Sprog forekomme Formerne ogsaa af Verba neutra. f. Ex.: त्राप्य, *trâpja* af त्रप्, *trap, to be modeste, to be ashamed* इत्य, *itja*, af इ, *to go.* og i Oldnorsk:

fleygr, som kan flyve, af *fljuga.*

al-gengr, som almindelig gaaer, af *ganga.*

Der gives endog nogle, som have baade activ og passiv Betydning, som *gyldr, som kan betale* eller *gives til Betaling.*

Particip. Futur. Activ. Dette dannes i Sanskr. som Fut. II. i Indic., ved Tillæg af Stavelsen स्य, *sja* eller ष्य, *ṡja*, f. Ex. श्रोष्यत्, *ṡroṡjat, som skal höre*, af श्रु, *ṡru, at höre;* ज्ञेष्यत्, *ǵeṡjat, som skal seire*, af जि, *ǵi, at seire*, &c.

Hertil synes oldn. Adjectiver paa *sk* at slutte sig, saasom de ofte betegne en Egenskab, der tildeels beroer paa Villien, og hvoraf man venter Yttringer i Fremtiden f. Ex. *gleymskr, uagtsom, glemsom*, af *gleyma, glemme; lymskr, lumsk* (som gjerne vil skjule), af *luma, gjemme, skjule; mælskr, veltalende*, af *mæla, tale; naskr, flink, ferm*, af *kná, at kunne; spotskr* af *spotta, spotte.* Hertil slutte sig igjen Substantiver som: *hvinska, Tyvagtighed; gædska, Godhed; kænska, venlig Klogskab; viska, Viisdom.* o.s.v.

* Disse Ord ere rigtignok Substantiver, og da en Mængde saadanne i Oldn. ende paa *i*, uden saadan Betydning, som her er Tale om, kunde maaskee Sammenligningen synes mindre passende; men det er den særegne Betydning, som har vakt min Formodning om nogen Sammenhæng imellem disse og de oven omtalte Participier, saameget mere som ogsaa i S. adskillige Substantiver dannes ved det samme Suffix, som Part. Fut. Pass. f. Ex. भृत्य, *bṛtja, livelihood*, af भृ, *bṛ, to nourish*, sml. *fordi, Næring, Livets Ophold;* विद्या, *vidjâ, knowledge*, af विद्, *vid, to know*, sml. *vili, et Sted, hvorfra noget kan sees*, o. s. v. Da derhos disse Subst. for Sanskr. Sprogets Vedkommende af Grammatikerne erkjendes for at henhöre under samme Ordform, som hine, ligger den Sandsynlighed nær, at i det mindste adskillige Nomina med Endelsen *i* ogsaa i Oldn. skrive sig fra en med ovennævnte Adjectiver fælles Oprindelse. Man sammenligne *adili, den som kan eller bör söge Erstatning eller Hævn i en Drabssag.*

TEMPORA.

De indiske Grammatikere skjelne ikke mellem Modi og Tempora, men opföre dem som ti sideordnede Former. Naar vi udskille Imperativ, Potential, Precativ og Conditional, som ovenfor ere omtalte, blive tilbage som egentlige Tempora: Præsens, Imperf., Perf., Aorist og to Futurer. Vi ville her indskrænke os til at omtale dem, som gjenfindes i Oldnorsk.

Præsens. Dette dannes deels med deels uden Vocalforandring af Roden, hvortil sættes Personalendelser, deels med deels uden Bindevocal. *

a) med Vocalforandring, der i Oldn. er Regel i 1ste Conj. overalt, hvor Rodvocalen taaler Omlyd af *i*, og i Sanskr. er Regel i 1ste, 2den, 3die og 10de Classe f. Ex.

gefr af *gefa, at give*, (Rod: *gif* ell. *gaf*) तेपते, *tepate* af तिप्, *tip, at dryppe.* **
elr — *ala, föde*, (— *al*)
lýtr — *lúta, helde forover*, (— *lút*) गोदते, *godate* — गुद्, *gud, lege.*
lætr — *láta, lade*, (— *lát*)

b) uden Vocalforandring, der i Oldn. er Regel i den 2den Conj., samt i de Verba af 1ste Conj. hvis Vocal ei er underkastet Omlyd ved *i*, og i Sanskr. i 4de og 6te Classe f. Ex.

Oldnorsk.	*Sanskrit.*
kallar af *kalla, at kalde*	गदति, *gadati* af गद्, *gad, at tale.*
bugar — *buga, at böie*	तुदति, *tudati* — तुद्, *tud, at slaae.*
stigr — *stiga, at stige*	चिलति, *ćilati* — चिल्, *ćil, at klæde.*

Hvad Bindevocalen betræffer, bruges den i Oldn. stedse i Plur.; derimod i Sing. ikke i 1ste Conj., men stedse i 2den Conj., nemlig *a* eller *i;* ligesom i Sanskr., hvor den bruges, denne i Regelen er *a*, som i de anförte Exempler, sjelden *i*, f. Ex. रोदिति, *roditi* af रुद्, *rud, at græde*, ligesom *dæmir*, af *dæma, at dömme.* Exempler af Sanskr. uden Bindevocal være अत्ति, *atti*, af अद्, *ad, at æde*, द्वेष्टि, *dvesṭi* af द्विष्, *dviś, at hade.*

* Adskillige Verba i Sanskr. indskyde tillige en Stavelse (f. Ex. *na, ni, no, nu, aj,*) imellem Roden og Personalendelserne, hvorved forskjellige Verbalclasser dannes; men disse ere allerede i Prakrit deels sammenblandede deels forsvundne, og i de nyere indiske Dialecter ligesaalidt tilstede som i Oldnorsk.

** Da 1ste Pers. i Oldn. i Regelen har mistet Personalendelsen, anföres her 3die Person i begge Sprog.

Imperfectum. Medens Sanskr. har tre Former for at betegne Fortiden, har Oldn. blot een, hvad Betydningen angaaer, (eller to, naar alene Formen betragtes), nemlig Imperfectum, der i sin ældste Form er analog med Perf. i Sanskr. og har sit Kjendemærke i Forandring af Rodvocalen, oftest tillige i Singularis en Forlængelse, som i Pluralis ved Suffixernes Vægt bortfalder.

Overgangene ere saaledes i den af Munch og Unger fremstillede Orden:

	Oldnorsk:								*Sanskrit:*				
	Infin.		Præt. Imperf. Sing.		Pr. Plur.		Inf.		Præt. Sing.		Pr. Plur.	
1.	*e (ja, i, y, ö)*	–	*a (ö)*	–	*u**		*a*	–	*a*	–	*a (i)*	uden Vocalfor-
2.	*e (i, o)*	–	*a*	–	*á*		*a*	–	*â*	–	*e*	længelse i Sing.
3.	*a (æ, ey)*	–	*ó*	–	*ó*		*â* (af *aj*)	–	*au*	–	*i*	
4.	*î*	–	*ei*	–	*i*		*e* (af *i*)	–	*e*	–	*i*	
5.	*jó, jú (ú)*	–	*au (ó)*	–	*u*		*o* (af *u*)	–	*au*	–	*uv.*	
							o (af *u*)	–	*o*	–	*u.*	
6.	*ei, á, a*	–	*é*	–	*é*		*e* (af *î*)	–	*âj*	–	*e (aj, ji, ja)*	
7.	*au, (y, u, ö)*	–	*ó*	–	*ó (o)*		*o* (af *u*)	–	*âv*	–	*u.*	

Exempler være:

	Rod.	Infinitiv.		Imperf. Sing.	Plur.	Rod.	Infinitiv.		Perf. Sing.	Plur.
1.	*bran*	– *brenna,*	*brænde*	– *brann*	– *brunnum*	बन्ध्,	*band'* – *banddum,*	*binde,*	*babanda*	– *baban-dima,*
2.	*sat*	– *sitja,*	*sidde*	– *sat*	– *sátum***	सद्,	*sad* – *sattum,*	*sidde*	– *sasâda*	– *sédima,*†
3.	*gal*	– *gala,*	*synge*	– *gól*	– *gólum*	गै,	*gai* – *gâtum,*	*synge*	– *gagau*	– *gagima,*
4.	*bit*	– *bita,*	*bide*	– *beit*	– *bitum*	भिद्,	*bid* – *bettum,*	*bryde*	– *bibeda*	– *bibidima*

* Formedelst Indvirkning af Personalendelsen er her *u* for *a*.

** Bopp har i sin v. Gram. S. 849 godtgjort, at de gotiske Verba, som i Præs. have *i* men i Præt. *a*, oprindelig maa have havt *a* ogsaa i Præs. Det samme maa have været Tilfælde i Oldnorsk.

† At Plur. beholder lang Vocal her, forklarer Bopp (v. Gram. S. 846 flg.) ved en Contraction for *sasadima*, hvoraf först er kommen *sa-adima, sâdima, sédima*. Rigtigheden heraf, bliver klar, naar man bemærker Sprogets store Tilböielighed til Elision af en enkelt Consonant imellem to Vocaler i senere Tider. Hvad Prakrit angaaer, yttrer Lassen herom i sin Instit. lingv. pracr. p. 201: Consonantes mediales singulæ hæ क, ग, च, ज, त, द, प, ब, et semivocales य, व, pro arbitrio elidi possunt vel retineri. Man sammenligne hermed vore Almuesdialecter, hvori jævnligen höres *tat* for *taget*, *lat* for *ladet*, *git* for *givet*, endog *sa* for *sagde*, *la* for *lagde*.

Oldnorsk:	*Sanskrit:*
5. *buð - bjóða, byde - bauð - buðum*	बुध्, *bud - bod̔itum, - bubod̔a - bubud̔ima,*
flug - fljuga, flyve - flaug ell. *fló - flugum*	*kjende,*
bug - buga, böie - baug - bugum	गुड, *guḍ - guḍitum, - ǵugoḍa - ǵuguḍima,*
	bevare,
6. *lik - leika, lege - lék* (for *leilek*) *lékum*	भी, *b̔î - b̔etum, frygte - bib̔âja - bib̔jima,*
7. *hlup - hlaupa, - hljóp* hljópum*	द्रु, *dru - drotum, löbe - dudrâva - dudruma,*
löbe, (for *hlaihlop*)	

Man sammenligne endvidere:

véfa, væve - óf ell. *vaf - ófum* ell. *váfum*	वे, *ve - vâtum, væve - uvâja* ell. *ûvima -*
	vavau - ell. *vavima,*
	वप्, *vap - vaptum, væve - uvâpa - ûpima,*
sofa, sove - svaf - sófum ell. *svâfum*	स्वप्, *svap - svaptum, sove - susvâpa - sus-*
	upima,
deyja, döe - dó - dóum ell. *dóm*	दै, *dai - dâtum, rense - dadau - dadima.***

Stor Overeensstemmelse finder saaledes Sted i Vocalovergangene. Reduplicationen er derimod i Oldnorsk tabt, ligesom Sanskrit selv sees at vise en Tendents til at lade den fare. † Denne Tendents har saaledes gjort sig gjældende i de yngre Sprog, at kun Gotisk har Levninger deraf i faa Ord, f. Ex. *saizlep* af *slepan, sove, gaigrot* af *gretan, græ-*

* I det Gotiske forekomme disse to Verba og nogle flere med Fordobling, *lailaik, hlaihlaup* o. s. v.

** I Verber, hvis Rod ender paa *nd* eller *ng*, hærdes i Imperf. i Sing. *d* og *g* til *t* og *k*, hvormed det foregaaende *n* assimileres f. Ex. *ganga, gaae,* Imperf. *gékk, stinga, stikke,* Imperf. *stakk, blanda, blande,* Imperf. *blétt;* men i Plur. kommer *nd* eller *ng* tilbage: *géngum, stungum, bléndum.* Analog hermed synes Dannelsen af Perf. i den syvende Classes Verba i Sanskrit. Charakteren for denne Classe er nemlig Indskydelsen af *n* foran sidste Radical i Specialtempora; men i Perf. falder dette *n* bort, og erstattes ofte ved Vocalforlængelse, f Ex. af भिद्, *b̔id,* i Specialtempora *b̔ind, at bryde,* Perf. *bib̔eda;* af युज्, *juǵ,* i Specialt. *jung, at forbinde,* Perf. *jujoǵa.* Lignende Formation bruges ogsaa i Verba af niende Classe, endende paa *nt̔*, f. Ex. कुन्थ्, *kunt̔, at lide,* Perf. *ćukot̔a,* eller *ćukunt̔a.*

† Verbet विद्, *vid, at vide,* hedder saaledes i 1 Pers. Sing. Præt. *veda,* uden Reduplication, istedetfor *viveda;* og adskillige andre Verba forekomme snart med snart uden Reduplication i Perf. Det reduplicerede Præt., som var i stadigt Brug i det Oldgræske, er aldeles forsvundet af det Nygræske. De faa Reduplicationer, som det Latinske opviser, saasom *cado, cecidi, tango, tetigi, pungo, pupugi,* ere ligeledes forsvundne af de nyere romaniske Sprog.

de, *rairoþ* af *redan*, *raade*, og nogle flere. I Prakrit og sildigere indiske Dialecter findes intet Spor dertil. I Oldnorsk troer Bopp at see Spor dertil i *jók*, Imperfectum af *auka*, *foröge*, formedelst dets Lighed med det reduplicerede gotiske *aiauk*, Imperf. af *aukan*, af samme Betydning. I saa Fald vil ligeledes *jós*, Imperf. af *ausa*, *öse*, være et Exempel paa samme Reduplication.

Det er mærkeligt, at den her omtalte Formation af Præteritum, som har vedligeholdt sig i den nordlige Green af de indo-europæiske Sprog, har aldeles tabt sig i de yngre indiske Dialecter, som Bengalsk og Hindustansk; ja allerede i Prakrit savnes ethvert Spor af den.

Imperfectets anden Form i Oldnorsk, bestaaende i at föie Endelsen - *ði* eller - *ða* til Stammen, har været forklaret paa forskjellige Maader:

a. For mange Aar siden har Bopp yttret den Anskuelse, at Imperfectum i Gotisk, med Endelsen *da*, maa ansees dannet af Partic. Præt. (der oprindelig har ligesaavel activ som passiv Betydning) med Tilsætning af Personalendelser. Til Stötte for denne Anskuelse kan anföres Fölgende: Allerede Sanskritsproget selv giver Anledning hertil derved, at det, ved Siden af det föromhandlede Perf., undertiden udtrykker samme Begreb ved Omskrivning ved Part. Præt. og Hjælpeværbet *være* f. Ex. गतो ऽस्मि, *gató smi* (for *gatah̊ asmi*), ɔ: *gaaen er jeg*, ja Part. Præt. bruges undertiden alene i denne Hensigt, f. Ex. स स्थितः, *sa st́itah̊*, *han stod*; स गतः, *sa gatah̊*, *han kom* *. Blandt de nyere beslægtede Sprog bruge det Hindustanske og det Engelske, til det samme Begrebs Betegnelse, ogsaa at stille personlige Pronominer ved Siden af Participium Præt. f. Ex. मैं जला, *main ǵalâ*, *jeg brændt*, for *jeg brændte* = ** *I burned*, hvor det sidste Ord i hver Sætning er aldeles eensformigt med Part. Præt., og neppe oprindeligen forskjelligt derfra. † Ogsaa i Old-

* Flere Exempler anförer Wilson l. c. p. 411—12.

** Denne Form, som Prof. Garcin de Tassy kalder *prèterit simple*, og oversætter med parfait défini paa Fransk, er i Singul. uforandret for alle Personer, og har i Plur. Formen *ǵale*, med sædvanlig Pluralendelse. En anden Form for Præt. er मैं जलता था, *main ǵaltâ t́â*, *jeg brændende var*, hvilken Prof. G. de T. kalder imparfait.

† I Throndhjems Stift og paa Helgeland miste ofte Imperfecterne paa *de* Endevocalen og forhærde *d* til *t*, hvorved Formen bliver lige med Part. Præt. Pass. f. Ex. *glöimt* for *glöimde*, *glemte*, *hængt* for *hængde*, *hængte*. I nogle bergenske Dialecter, som i Nordhordland og Voss, er Fleertallet i Imperfectum (af Verba med Omlyd) lige med Part. Præt. Pass. f. Ex. *vore*, *været*, og *me vore*, *vi vare*; *fengje*, *faaet*, og *dei fengje*, *de fik*. I flere Almuesdialecter forekomme derhos mange Verba uden Omlyd, hvori Imperf. og Part. Præt. i Form falde sammen, f. Ex. *kasta* = *kastet* og *kastede*; *kalla* = *kaldet* og

norsk er dette Imperf. ligt Part. Præt. blot med Tilsætning af Personalendelser; ja i Causalverba falder Causalbetegneren *j* bort i Oldnorsk, hvilket ogsaa tyder paa fælles Oprindelse, f. Ex.: af

lykja, lukke Part. Præt. *lukt* Imperf. *lukta,*
leggja, lægge — *lagt* — *lagða,*
rymja, rydde — *rumt* — *rumda,* o. s. v. *

Det er derhos baade oplysende og interessant at bemærke, hvorledes det Bengalske her har vidst at benytte tre Former af samme Oprindelse til at betegne tre Modificationer af Fortidsbegrebet. Det har nemlig, efter Carey's Terminologie, et second Aorist paa - *ita,* et Imperfect paa - *ila,* og et Perfect paa *ia,* med Tilföielse af Personalendelser ved de to förste og af Hjælpeverbet, *at være,* ved det tredie. Den oprindelige Identitet af disse tre Former bliver klar, naar man hermed sammenholder Overgangen af den oprindelige Sanskritdannelse, - *ita,* i Prakrit deels til - *ida, iḍa* og *ila,* deels med Udeladelse af Consonanten til *ia.* **

b. Ved Siden af anförte Forklaringsmaade, som Bopp antog blot for Singularets Vedkommende, fremsatte han den Mening, at Pluralis dannedes ved Tilsætning af et Verbum, svarende til det tydske, *thun,* og, siden Grimm har paaviist et saadant Verbum i Gotisk, nemlig *didan,* har Bopp aldeles forkastet den anförte Forklaringsmaade, og vil ikke engang, med Grimm, erkjende noget Fælledsskab mellem Præt. Part. og Imper., men tænker sig dette baade i Sing. og Plur. dannet ved Sammensmeltning med nysnævnte Hjælpeverbum. Hans Grunde ere fölgende: †

kaldede; orka, = *orket* og *orkede,* (formaaede). Endog i Reflexiverne viser Identiteten sig, f. Ex. *syntest* baade Part. Præt. og Imperf.

* I Sanskrit omskrives Perf. i Causalia ved et causalt Nomen og et Hjælpeverbum.

** Sml. Lassen l. c. p. 363, hvor han tillige sammenligner de slaviske Participier paa *l,* der ogsaa tjene til at danne Præterita. Han bemærker derhos paa flere Steder, som p. 205, 216, 395, at *ḍ, r* og *l* hyppigen ombyttes, hvoraf fölger, at, som han p. 131 not. udtrykker sig, ळ, ड़, ड a scribis perpetuo confundantur. Af en saadan Overgang ere udentvivl de Imperfecter i Oldn., som ende paa - *ra* at forklare, nemlig *rera* (af *róa, at roe*) *snera* (af *snúa, at snoe*) *nera* (af *núa, bebreide*), *grera* (af *gróa, at groe*) *særi* (af *sá, at saae*). De Verber, hvis Rod, som i disse, ender paa en accentueret Vocal, svare nemlig til dem i Sanskrit, som ende paa ह, *h,* hvilke i Part Præt. jævnligen sammensmelte हत, *ht* til ढ, *ḍ'* og det er just dette *ḍ'* og ढ़, *ḍ,* som i Hindi i Almindelighed udtales som *r* eller *rh.* Overgang fra ढ, *ḍ* til ड़, *r* forekommer ofte i Hindui, ja i Sanskrit allerede i Vedaerne. Cfr. Garcin de Tassy — Rudiments de la langue hindoui. Paris 1847, p. 23.

† See vergl. Gram. S. 865 flg.

4

I Sanskr. bruge Verba af 10de Classe og alle afledede Verba at omskrive Perf. ved et af Hjælpeverberne *kṛ*, (*at gjöre*), *as* og *b́û*, (*at være*), sluttet til Accus. af et, i andre Tilfælde ubrugeligt, abstract Substantiv paa *â*, foran hvilket Causalernes og 10de Classes Charakter, *aj*, bibeholdes, f. Ex. *ćorajânćakâra, han gjorde Stjæling* eller *ćorajâmâsa* eller *ćorajâmbab́ûva, han var til Stjæling*, for *han stjal*. Disse Verba saavelsom Causalerne tillade derhos ikke Dannelsen af det sædv. Præteritum. Sammenligner man hermed det Gotiske, da er det just de samme Arter af Verba, nemlig de causale og derivede, der danne deres Imperf. paa *da*. Som en yderligere Grund til at foretrække denne Forklaringsmaade for den först fremsatte, tilföier Bopp, at i Sanskr. Part. Præt. ei har activ Betydning.

Hvad her er sagt om Gotisk, gjælder ogsaa om Oldn., hvor just de samme Arter af Verba, nemlig Causalia og andre afledede, bruge denne Maade at danne Imperf. paa.

c. En tredie Forklaringsmaade har jeg, i „Sanskrit og Oldnorsk“ S. 9 og 10 fremsat, at Endestavelsen *ða* eller *ði* i Oldn. kan ansees analog med Hjælpeverbet था, *t́â* pl. थे, *t́e* i Hindi og Hindustani, hvilket betyder *var, vare*, og i Bengali synes sammensmeltet med Verbalstammen ligesom i Oldn. Saaledes Hindust. तु जलता था, *tu ǵaltâ t́â*, d. e. *du brændende var* = *þu brenn - ða*.

Efter Forklaringen lit. a maatte man dele *kallaði* saaledes: *kallað-i*, efter b eller c *kalla-ði*, og ansee *kalla* efter b for et verbalt Subst. efter c for et verbalt Adject. eller Particip. Nu indrömmer Bopp selv l. c. S. 877, at i Persisk, hvor Part. Præt. har baade activ og passiv Betydning, Perfectum maa erkjendes dannet af hiint, og at altsaa den Omstændighed, at han ei har bemærket activ Betydn. hos denne Form i Sanskr., for ham har været en Hovedgrund til at forklare Perf. der anderledes. Wilson har imidlertid, som S. 19 anfört, godtgjort, at den active Betydn. ogsaa i Sanskr. viser sig i Part. Præt., hvorved en væsentlig Stötte for Forkl. lit. b bortfalder.* Mod lit. c. kunde den Indvending tænkes, at en saa forkortet Participialform, som her maatte antages, ikke ellers er paaviselig; men vi have under lit. b. seet, at Sanskr. bruger til Omskrivning et ellers ubrugeligt Substan-

* Den Lighed, Endelserne i Plur. *sokidedum, — dedup — dedun* have med Verbet *dedum, — up, — un*, er skuffende; men, deler man *sokid-edum, — edup — edun*, vil man i Endelserne kunne finde Hjælpeverbet i en Form svarende til oldn. *erum, erut, eru* (S. 28); thi, ligesom *r* i Imperf. i nogle Ord er indkommen istedetfor *d*, saaledes kan maaskee omvendt *d* have fortrængt *r*.

tiv, og ligesaa rimeligt kunde det Oldn. bruge et ellers ubrugeligt Adjectiv. Dog synes mig nu de for den förste Forklaringsmaade anförte Grunde overveiende. *

Futurum. Sanskr. har to Former for Futurum, hvoraf den ene, Fut. secundum, kan sammenlignes med det oldn. Fut. formedelst Endelsens Lighed med Hjælpeverbet *skal;* det endes nemlig paa स्य, *sja*, eller ष्य, *ṡja*. Jeg har i „Sanskr. og Oldn.“ S. 10–12 nærmere begrundet denne Sammenligning, ved at vise, at deels ष, *ṡ*, i Oldn. bliver *sk*, deels Endebogstavet *l* i *skal* i flere nordeuropæiske Sprog undertiden bortfalder. Hertil kan endnu föies, at, medens Oldn. udtrykker saavel den sibilante som den gutturale Lyd i ष *s* ved *sk*, ligesom det Engelske ved *sh* i *shal*, udtrykker det tydske *soll* blot Sibilanten, ligesom i Pali Fut. har som Kjendemærke *ss*, medens Prakrit fremviser som saadant baade *ss*, *ćc̋* og *h*, det sidste som Udtryk for Gutturalen, hvorved det viser Veien til at forklare, hvorledes Zend har faaet *k̍* som Futurets Kjendemærke, ** og det Persiske خواهيدن *k̍âhîden* eller خواستن *k̍âsten, at ville*, som Hjælpeverbum for at danne Futurum. †

Til Sanskr. प्रक्ष्यामि, *prak-ṡjâmi*, svarer

saaledes Persisk: خواهم پرسيد, *k̍âhem pyrsîd*,

og Oldnorsk: *ek skal frá*, eller *spyrja*, d. e. *jeg skal spörge.*

Der finder forövrigt saavel i Form som i Betydning noget Slægtskab Sted mellem Desiderativerne (S. 9) og Futurum af den rene Verbalstamme, hvorved nogen Tvivl kan opstaae, om Hjælpeverbet i Persisk og i Oldn. skylder den ene eller den anden af hine Former sin Oprindelse.

* Skulde Endelserne *ta* og *da*, som ere bemærkede i Præteritum i mediske Inskrifter, f. Ex. *jut - ta, gjorde*, kunne ansees analoge med ovenomhandlede Form, da turde den være ældre end man hidtil har havt Anledning til at troe. Smlgn. Zeitschr. f. d. K. d. Morgenl. B. 6. S. 397.

** I smaae Börns Mund hörer man i Norge hyppig *ka* istedetfor *skal.*

† Sanskrit Sibilanter श, *ś* og स, *s* gaae i Persisk jævnligen over til Gutturalen خ, *k̍*, f. Ex. خواب, *k̍vâb*, *k̍âb*, *Sövn* = स्वाप, *svâpa*, خواهر, *k̍vahir*, *Söster*, = स्वसृ, *svasṛ*, خوک, *k̍ûg*, *et Svin* = शूकर, *ṡûkara*, (norsk Almuedialeet: *sugge*, engl. *hog*, lat. *sus*, gr. ὗς). Paa samme Maade lade maaskee Genitivendelserne: *kau, kai, ke, ki, ka*, i Hindui, og Hindustani sig forklare som Overgang fra Sanskrit-Genitivet paa *sja*, i hvis Sted Oldpersisk har *hja* og *ha*, Zend *he*.

NUMERI og PERSONER.

Sanskrit har i Verbet som i Nominet tre Numeri, Sing. Dual. og Plural. Naar Gotisk og Zend undtages, er Dualis forsvundet af de sildigere beslægtede Sprog. Selv i Pali og Prakrit er det ukjendt og i Oldn. kun tilstede i det personlige Pronomen. Numerus har intet særskilt Kjendemærke i Verbet, men betegnes i Forening med Personerne. Disse betegnes ved Agglutination af forkortede Former, deels af Verbum substantivum deels af de personlige Pronominer. En Sammenstilling af disse Taledele ville derfor tjene til med större Lethed at fatte Dannelsen af Personalendelserne i Verbet.

Præsens Indicativ af Verbum substantivum:

Singularis.

	Sanskrit:	Prakrit:	Gotisk:	Oldnorsk:
1 P.	अस्मि, *asmi*	अम्हि, *amhi*	*im*	*em* *
2 P.	असि, *asi*	ubekjendt	*is*	*es, ert*
3 P.	अस्ति, *asti*	अत्थि, *altĭ*	*ist*	*est, er*

Pluralis.

	Sanskrit:	Prakrit:	Gotisk:	Oldnorsk:
1 P.	स्मः, *smaḣ*	अम्हो, *amho ell. amha*	*sijum*	*(esum) erum*
2 P.	स्थः, *sťaḣ*	ubekjendt	*sijuþ*	*(esut) erut*
3 P.	सन्ति, *santi*	सन्ति, *santi*	*sind*	*(esu) eru*

De personlige Pronomina i Nom. og Acc. Sing. og Plur.

Singularis.

	Sanskrit:	Prakrit:	Gotisk:	Oldnorsk:
1 Pers. Nom.	अहं, *ahaṁ,*	अहं, *ahaṁ* eller हं, *haṁ,*	*ik,*	*ek.*
Acc.	मां, *mâṁ* ell. मा, *mâ,*	मं, *maṁ,*	*mik,*	*mik.*
2 Pers. Nom.	त्वं, *tvaṁ,*	तं, *taṁ* ell. तुमं, *tumaṁ,* ell. तुअं, *tuaṁ*	*þu,*	*þu.*
Acc.	त्वां, *tvâṁ* ell. त्वा, *tvâ,*	त्तं, *ttaṁ* ell. तुमं, *tumaṁ,*	*þuk,*	*þik.*

Pluralis.

	Sanskrit:	Prakrit:	Gotisk:	Oldnorsk:
1 Pers. Nom.	वयं, *vajaṁ,*	अम्हे, *amhe,*	*veis,*	*vér.*
Acc.	अस्मान्, *asmân,*	अम्ह, *amha,*	*unsis,*	*oss.*
2 Pers. Nom.	यूयं, *jûjaṁ,*	तुम्ह, *tumha* ell. तुम्म, *tumma,* ell. तुम्भ, *tumḃa*	*jus,*	*þér* ell. *ér.*
Acc.	युष्मान्, *juśmân,*	formeentlig som Nom.	*ïzvis*	*yðr.*

* I Oldpersisk hedder det *amija,* sml. Benfey - die persischen Keilinschriften p. 75; i Nypersisk *em.*

Hermed ville vi sammenligne Personalendelserne i Præsens og Præt. Ind. Act.

Præsens.*

Singularis.

	Sanskrit:	*Prakrit:*	*Gotisk:*	*Oldnorsk:*
1 Pers.	मि, *mi*	मि, *mi* ell. म्हि, *mhi*	*a*	– (*m*, *mk.*)
2 Pers.	सि, *si*	सि, *si*	*is*	*r.*
3 Pers.	ति, *ti*	दि, *di* ell. इ, *i*	*iþ*	*r.*

Pluralis.

	Sanskrit:	*Prakrit:*	*Gotisk:*	*Oldnorsk:*
1 Pers.	मस्, *mas* ell. म, *ma***	मो, *mo* ell. मु, *mu* ell. म, *ma* ell. म्ह, *mha* ell. म्हो, *mho*	*am*	*um.*
2 Pers.	थ, *t́a*	ह, *ha* ell. त्थ, *tt́a*	*iþ*	*it.*
3 Pers.	(अ)न्ति, (*a*)*nti*	ति, *ti* ell. न्ति, *nti*	*and*	*a.*

Præteritum. (Perf. Imperf.)

Singularis.

	Sanskrit:	*Prakrit:*	*Gotisk:*	*Oldnorsk:*
1 Pers.	(अ) *a*	*mangler Personal-*	–	– (*m*, *mk*).
2 Pers.	(अ) थ *at́a*	*endelser.*	*t* ell. *s*	*t* ell. *r.*
3 Pers.	(अ) *a*	—	–	–

Pluralis.

	Sanskrit:	*Prakrit:*	*Gotisk:*	*Oldnorsk:*
1 Pers.	म, *ma*	—	*um*	*um.*
2 Pers.	(अ) *a*	—	*uþ*	*ut.*
3 Pers.	(इ) *i* (*uḣ*)	—	*un*	*u.*

Förste Person Sing. Denne viser sig i Oldn. almindeligst uden noget Personsmærke, og anföres som saadan af Grammatikerne; naar jeg alligevel antager, at den oprindelig maa have havt *m* eller *mk* til Mærke, stötter jeg mig ikke alene til de ældre indiske Sprog, men ogsaa til det oldtydske, hvor *m* bruges i mangfoldige Verber, som Betegner af 1ste P. Sing.†; hvortil kommer, at Verbet *vera*, med sit *em* i 1ste P. Sing. næppe kan antages at have staaet alene i hele Sproget.†† Endvidere forekomme mange

* Imperativ har i Oldn. i Sing. intet Suffix, i Plur. de samme som Præs. Indic.

** I Lærebögerne anföres blot *mas*, men Lassen har i Inst. l. pracr. p. 163 viist, at *s* ofte udelades.

† Grimm, l. c. S. 868 flg.

†† Det engelske *am*, og de lat. *sum* og *inqvam*, staae ligeledes som Levninger af en ældre Formation.

Exempler paa Endelsen *mk* (med Bindelyd: *umk*) i 1ste P. Sing., i hvilke Endelsen vanskelig kan antages at betegne andet end Subjectet.

Da denne Anskuelse ei vides för at være fremsat, bör jeg söge lidt udförligt at begrunde den, ved först at opregne saadanne Steder af Oldskrifterne, hvor Formen forekommer i anförte Betydning. I den ældre Edda (Citaterne ere efter Munchs Udgave, Christiania, 1847):

S, 16 Str. 108: *er lögðumk Arm yfir, som jeg lagde Arm over;*
- „ — 106: *Rata munn létumk rums um fá, Ratas Mund lod jeg faae Rum;*
- „ — 113 (og oftere): *Ráðumk þér Loddfafnir, jeg raader dig L.;*
- 75 — 29: *vilnumk þess ek nu, nu vil jeg dette;*
- 151 — 14: *dyljumk þat eigi, jeg skjuler det ikke.*

Paa alle disse Steder synes mig den rene active Betydning af Verberne at være klar; i al Fald er saadan Opfattelse simplere end at tænke sig Formerne som reflexive. Der er derhos mange andre Steder, hvor lignende Former maaskee kunne forklares paa samme Maade, skjöndt vel ogsaa den anden Forklaringsmaade kan synes antagelig. Saadanne ere:

þóttumk	S. 11, 15, 135 137, 144, 181.	*óumk*	S. 59, 151.
þikkjumk	- 45, 94, 105, 116, 169.	*hræðumk*	- 105, 151.
*þættumk**	- 165.	*sjámk*	- 91.
göngumk	- 28.	*sámk*	- 132.
hétumk	- 32, 120.	*fordumk*	- 152.
komumk	- 52, 59.	*kennumk*	- 155.
kæmimk	- 53.		

Endvidere Fagrskinna:

S. 11, *þikkjumk;* S. 16, *hugðumk;* S. 83, *þóttumk* &c.

DHr. Munch og Unger forklare i deres Grammatik S. 97 denne Endelse *mk*, hvor Subjectet er Singul., som en Forkortelse af *mik* (Acc. af *ek*); men, uagtet denne Forklaring vistnok i mange Tilfælde er tilfredsstillende, saa vil man dog af de anförte Exempler see, at den paa flere Steder falder noget tvungen. Hvorimod det synes rimeligere at antage at Endelsen *mk* er en antik, maaskee den ældste, Form for 1 Pers. Sing. Herfor taler den Omstændighed, at den fortrinligviis (maaskee alene) findes i de ældste Skrifter eller i

* *þótta* bruges nemlig deels uden reflexivt Pronomen f. Ex. l. c. S. 132; *ek þotta ok, jeg syntes ogsaa;* deels med reflexivt Pronomen *þóttask.*

Citater af Oldsagn. Herfor taler videre den paafaldende Lighed med Prakrit, hvor Endelsen *mhi* aldeles svarer til det oldn. *mk,* naar sees hen til, at Endevocalen *i* af de indiske Endelser, i Oldn., som i Gotisk, stadigen er bortfalden, og at *h* i Ordenes Ende jævnligen gaaer over til *k.* * Jeg formener derfor, at 1 P. Præs. Ind. af *vera,* oprindelig har hedt *emk* ** som i Prakrit *amhi,* af Sanskr.,, *asmi;* at *k* senere er bortfalden; at ligeledes i andre Verba Endelsen opr. har været *mk* (med en Bindevocal foran), dernæst *m,* hvorpaa heller ikke Exempler mangle. Saaledes læses i den yngre Edda S. 97: *ek hugdumst* d. e. *ek hugdum sik;* i Fornmannasögur, 5, S. 25: *eigi berjumst ek.* †

Senere er ogsaa Endelsen *m* bortfalden. Det er mærkeligt, hvorledes i denne Henseende Oldnorsk staaer omtrent paa samme Trin, som Oldtydsk, hvor som ovennævnt den samme Endelse ligeledes viser sig at være beholdt fra Oldtiden, men dog at være i Aftagende, medens Gotisk, som ellers har et mere antikt Præg, allerede har mistet denne Endelse (naar Verbum subst. undtages).

Anden Pers. Sing. I Betegnelsen af denne afviger Imperfectum i 1ste Conj. fra Præsens. Aarsagen hertil synes at ligge i en forskjellig Oprindelse, da Kjendebogstavet - *r* i Præs. og 2den Conj. Imperf. lettest udledes af Verb. subst., medens - *t* i 1ste Conj. Imperf. lettest udledes af Pron. *þu.* Endelsen - *s* i Sanskrit gaaer i Oldn. jævnligen over til - *r* (en Overgang som ogsaa inden hvert enkelt Sprogs Omraade ikke er sjelden); i Analogie hermed er *es* i det nyere Sprog bleven *er;* jeg antager derfor, at Suffixet - *r* i anden Pers. oprindelig er Hjælpeværbet *es,* der er bleven *er, r,* ligesom i Sanskrit - *si* erkjendes at være forkortet af *asi,* 2 P. af Verb. subst. At - *t* i 1 Conj. Imperf. kommer af *þu,* uagtet Tenuis istedetfor Aspirat, tör ansees for sikkert, naar man bemærker, at *þu* i Oldn. jævnligen hænges som Suffix til Verbet og da hedder - *tu* f. Ex. *skaltu, du skal, ertu* eller *ert, du er,* o. s. v. Paa samme Maade forklarer Bopp (v. Gram. S. 640 flg.) Oprindelsen af त, *ta,* i den tilsvarende Form i Sanskrit og bemærker derhos, at den er egen for det reduplicerede Præteritum, der svarer til Imperf. af den stærke (den ældste) Conjugation i Oldnorsk. I de Verber, hvis Stamme ender paa *t* eller *ð,* forandres dette foran Suffixet *t* til *z,* f. Ex. *kveða, kvað, kvazt, du talte; bita, beit, beizt, du beed;*

* Man sammenligne लिह्, *lih* = *likjast, at ligne,* कुह्, *kuh, at gjögle, kukl, Gjöglerie,* स्तृह्, *stṛh,* = *strikja, at prygle;* रिह्, *rih* = *rækta, at dyrke.*

** *emk* forekommer oftere f. Ex. Vafþruðnismál, Str. 8. Œgisdrekka, Str. 14, men forklares i Almindelighed som en Contraction for *em ek.*

† Rask, som i sin lille Grammatik S. 51 citerer disse Exempler, antager, at Pluralformen er brugt i Singular, en Vilkaarlighed, som man efter min Forklaringsmaade ei behöver at tye til.

*vita, veit, veizt, du veed,** ganske som Gotisk *vaist* for *vaitt, du veed*, *anabaust* for *anabaudt, du befalede,* som i Græsk *οἶσθα* for *οιδθα, du veed.* Spor til denne Egenhed har man vel ikke hidtil paaviist i Sanskrit, men den tör findes i Vedaerne, ligesom man allerede har fundet den i Zend *vaešta* for *vaedta, du veed.*

Tredie Person Sing. Denne er i Præs. kjendeligen dannet ved Agglutination af Hjælpeverbet, i Oldnorsk som i de övrige ovennævnte Sprog, i det hiint har beholdt *r* for *s,* disse — *t* (eller *d*) af *ast* eller *est.* I Præt. er Suffixet, (ligesom oftest i förste Person) bortfaldet.

Förste Person Plur. Her er Bogstavet *m* det Kjendebogstav, som ikke alene i de her nævnte, men i mange flere af de beslægtede Sprog, udmærker denne Person. Hvad Oprindelsen betræffer, söger Bopp at godtgjöre, at det Thema, hvoraf Casus obliqvi i 1ste Pers. Sing. dannes (i Sanskrit *mâ*), ligger til Grund for Suffixet. Til Bestyrkelse, saavel heraf som af en lignende Oprindelse af de tilsvarende Suffixer i de beslægtede Sprog, kan tjene, at i nuværende norske Almuesdialecter (især i Fjelddalene langs Filefjeld) *me* er bleven Formen for Nominativ af det personlige Pronomen i 1ste Person Pluralis ligesom ogsaa, at i det Throndhjemske og i de tilgrændsende Dele af Agershuus Stift *os,* bruges som Nominativ**. I Oldn. forekommer derhos, ligesom i Singular, ogsaa udenfor samme Endelsen *umk,* f. Ex. den ældre Edda S. 23, Str, 19: *mælumk i sessi saman, lad os tale siddende sammen,* og S. 165, Str. 29, *gumi inn gunnhelgi görðumk at vigi, vi skulde dræbe den fredhellige Mand.*

Her fristes man atter til at antage *k* for henhörende til Personalendelsen, ligesom *h* i Prakrit; men, ihvorvel et Par af de Steder, jeg har havt Anledning til at sammenholde, kunne med Lethed opfattes saaledes, † ere dog de fleste af den Beskaffenhed, at de maae opfattes som Reflexiver. Men her kan der være Spörgsmaal, om Bogstavet *k* er at betragte som Forkortelse af *sik* eller af *okkr,* Acc. Dual. af *ek.* Alle de Exempler, jeg har samlet

* Dette *veist* höres endnu i bergenske Almuedialecter, hvor tillige Personalsuffixet *t* i enkelte andre Verba er vedligeholdt f. Ex. *du fort,* Imperf. af *fara, reise.*

** Almuen i Oxfordshire bruger *us* for *I;* i Cornwall *us* for *we,* see Höfer's Zeitschr. f. d. Wissensch. d. Sprache, II, S. 157, 160. I det Persiske er من *men, jeg,* ما *má, vi;* i Hindui मै, *mai, jeg.*

† Et af de Exempler, som i Munchs og Ungers Gram. S. 97 anföres, synes lettest at kunne forklares som 1 Pers. Plur. uden Reflexiv, nemlig: *ef vér firrumk únýt orð,* oversat: *dersom vi fjerne os fra* o. s. v. mon ei: *dersom vi fjerne unyttige Ord?*

af den ældre Edda, betegne i al Fald Dualis. Man sammenligne saaledes, foruden de anförte, fölgende Steder:

S. 55 Str. 59: *við finnumk*, S. 103 Str. 53: *skiljumk*,
- 80 — 22: *hittumk*, - 158 — 89: *látumk;* samt af
Fagrskinna S. 36 l. 12 *vér sættimk*,*
— - 130 l. 1 f. n. *fundumk vér* (efter en anden Læsemaade: *funnumk vit.*)

Her forekommer Formen dog et Par Steder med Plur. som Subject, saasom S. 45, l. 3: *vér berjumk, vi slaaes*, med mindre man her kunde forklare det som Dual. formedelst de to Partier; og S. 176, l. 2 f. n. *steypumk*. Jeg henstiller til grundigere Kjendere af vort Oldsprog, om ikke Formen oprindelig kan have betegnet Dualis, men, efterhaanden, som Dualis, paa Pronominerne nær, forsvandt af Sproget, af Uagtsomhed kan være bleven brugt for Pluralis. **

Anden Pers. Plur. Kjendebogstavet *t* forklares her let ligesom i 2den Pers. Sing.

Tredie Pers. Plur. har i Oldnorsk mistet sin oprindelige Endelse, og ender kun paa den Vocal, der bandt samme til Stammen.

Bindevocaler. Personalendelserne slutte sig snart umiddelbart til Stammen, snart skyde de en Bindevocal ind imellem, i Sanskrit *i* eller *a*, i Oldnorsk *i* eller *a* (eller *u*). †

* Her er vel *vér* (Plur.) Subj. men Talen er kun om to.

** Jeg maa, maaskee til Overflod, tilföie, at det ingenlunde er min Mening at ville bestride den Sætning, at Endelsen *umk*, kan have sin Oprindelse af *mik;* den staaer fast nok; men jeg vil kun henlede Opmærksomheden paa, Sandsynligheden af, at denne Endelse i flere Tilfælde har anden Oprindelse, for at det kan blive nærmere undersögt, om ikke den almindelige Forklaringsmaades Gyldighed indskrænker sig til de Tilfælde, hvor *mik* ikke refererer sig til Subjectet, altsaa ikke er reflexiv, saasom d. æ. Edda, S. 16: *stôdumk*, S. 22: *verpumk*, o. s. v.

† Det er mærkeligt, at Bindevocalen i Plur., i Præsens er variabel, men i Imperf. i alle Personer er *u*, hvilket saaledes synes tillige at være Pluralis Mærke, der er forklarligt i Imperf., uden at anvendes i Præsens, saafremt hiint Tempus kan antages nærmere beslægtet med Nomina (cfr. S. 24-26). Blandt de nyere Dialecter, som forlængst have mistet Personalendelserne, har den valderske og hallingdalske beholdt Endevocalen *o* i Plur. af Imperf. af Verba med Omlyd, f. Ex.: *dei vöro, de vare; dei dotto, de faldt; me vorto, vi bleve*, og fl. Man kunde antage, at den labiale Vocal her stod i Forbindelse med *u*-Lyden i Pluralendelser af Nomina, saafremt denne ikke her egentlig tilhörte Nomina neutr. generis. At Conjunctiv saavel i Plur., som i Sing. har *i*, kan have sin Grund i, at Conjunctivmærket fortrænger Pluralmærket. Nogle ældre germaniske Sprog have ligeledes beholdt *u*- eller *o*-Lyden i Imperf. Plur., efterat Personsbetegnelserne ere bortfaldne; saaledes Angelsachsisk - *on*, Oldsachsisk - *un*. I det sidste viser ogsaa Nomina en Forkjærlighed for *o*- og *u*-Lyden i Pluralis.

SAMMENSATTE VERBA.

Intet Sprog besidder i höiere Grad end Sanskrit den Evne at danne sammensatte Ord, og Verbet omfatter en anseelig Deel af Sprogets Rigdom i denne Henseende. Det er hér, som i de beslægtede Sprog, fornemmelig Præfixerne (deels inseparable deels separable Præpositioner), som ved Forening med Verberne danne en Masse af Begrebsnuancer. En comparativ Oversigt over disse hörer nærmest hen under Behandlingen af Præfixerne, som det ei er min Agt her at gjennemgaae. Kun nogle Exempler paa Overeensstemmelse i de derved frembragte Begrebsnuancer vil jeg anföre:

afgöra, forsee sig, = अपकृ, *apakr̥,* af *göra* eller *gera, at gjöre,* = कृ, *kr̥;*
áleggja, paalægge = आधा, *âďâ,* af *leggja, lægge* = धा, *ďâ;*
ágánga, gaae paa, gaae til, = आगा, *âgâ,* af *gánga, gaae,* = गा, *gâ;*
afstrjúka, udstryge, aftörre, = अवमृज्, *avamr̥ǵ,* af *strjúka, stryge,* = मृज्, *mr̥g;*
niðrfalla, nedfalde = निपत्, *nipat,* af *falla, falde* = पत्, *pat;*
fyrisetja, foresætte = पुरोधा, *puroďâ,* af *setja, sætte* = धा.
yfirgánga, overgaae = उपरिगम्, *uparigam,* af *gánga* = गम्, *gam.*

Tmesis, eller Præfixernes Afsondring fra det enkelte Verbum, er i Oldnorsk, som i de övrige nordlige europæiske Sprog, meget hyppig;* ligesaa i Zend ** og i det ældre Sanskrit eller Vedasproget. Saaledes forekommer f. Ex.:

Af प्रभृ, *prab̓r̥* = Zend. *frâbere* = oldn. *frammbera, bære frem,* i Rigveda 57, 1 (S 114 ed. Rosen): प्र मंहिष्ठाय . . . मतिं भरे, *pra manhiṣṭ́âja . . . matim̐ b́are,* d. e. *frem for den Gavmildeste . . . Priis jeg bærer;* i Zend den Sætning: *frâ te mazdao barat,* d. e. *frem for dig Mazda bar.* *

Af संवच्, *sam̐vac, samtale,* ib. 25, 17: सं नु वोचावहै, *sam̐ nu vocâvahai* d. e. *sammen ville vi da tale.*

Af परापत्, *parâpat, flyve fra, bort, ud,* ib. 25, 4: परा हि मे विमन्यवः पतन्ति, *parâ hi me vimanjavaḣ patanti,* d. e. *thi ud flyve mine Tanker.*

* Her bruges i Regelen Forbindelsen i Participia, og Tmesis i de övrige Former.

** Burnouf, Yaçna, p. 110.

† Journ. Asiat. IV S. T. VII, p. 105. 107.

LIBRARY OF CONGRESS
0 003 181 714 6